

НЕБОЈША ВАСОВИЋ

ОКЛАГИЈА ДОКТОРА ЈЕРКОВА

Будалости или провинцијални суд о уметности заснива се на уверењу да велика уметност мора личити на оно чему се обично придаје углед и важност.

Езра Паунд

Садржај

Мета демократских цензора	4
Одбрана домаће кишологије	17
Научна метода доктора Јеркова	26
Јом мало о науци (необјављени пост скриптум)	37
Потказивачка метода доктора Јеркова	58
Животна филозофија монаха Александра	67
Љубавизми и слабе струје доктора Јеркова	84
Белешка о писцу	132

П. С. Читалац ће приметити да су текстови у овој књизи, како објављени тако и они необјављени, писани у протеклих петнаест година. И једни и други су овде дати у оригиналним верзијама, значи – без подешавања датума који се у њима помињу према години издања „Оклагије”.

МЕТА ДЕМОКРАТСКИХ ЦЕНЗОРА

Разговор поводом књиге *Лажни цар Шћепан Киш*
(„Кораџи”, Крагујевац, 5-6, 2005)

У једном нашем разговору пре месец дана, поменули сте да је хајка на Вашу књигу попримила озбиљне размере. На шта сте конкретно мислили?

Нема никакве сумње да се ради о хајци. Како иначе објаснити да се за непуну два месеца појавило толико напада на *Лажног цара*, и да сви ти напади имају исти речник, исти политички предзнак. Већина негативних критика моје књиге заиста личе као јаје јајету. Они, пак, који су се у јавности изјаснили позитивно о *Лажном цару Шћепану Кишу* били су изложени шиканирању. Нећу помињати њихова имена да не бих давао мотива да им се и даље загорчава живот. Даћу Вам само један пример како то изгледа у пракси. Један је критичар написао краћи текст о мојој књизи. Имао сам прилике да видим тај приказ, чисто информативан, чак не ни посебно похвалан; покушао је да га објави у једном дневном листу. Редакција дотичног листа тражила је од њега да се изјасни да ли је *он лично* за Киша или против њега. Све у свему, створена је атмосфера из

периода Голог отока. Људи су буквално приморавани да се изјасне шта мисле о мојој књизи, као да судбина земље само од тога зависи. Пре него што се појавио иједан информативни приказ књиге, штампано је по новинама на десетине напада и свакакавих дисквалификација.

Који су прави разлози за стварање такве атмосфере?

Главни „недостатак” моје књиге јесте у томе што милиони Срба живе на ивици егзистенције и што се од таквих чињеница мора непрекидно одвлачити пажња, макар и прогањањем једне књиге полемичких есеја. Да „наша земља” није у стању у којем јесте, не би било ни кампање против *Лажног цара*, бар не у овом облику. Многи који се никада нису бавили ни Кишом ни књижевном критиком нападају моју књигу не би ли се овим полтронским гестом препоручили као квалификовани цензори у новој „демократској држави”. Најкомичније од свега је то што ти људи у јавности глуме некакву забринутост за српску књижевност, за судбину Киша као писца и слично. Већина њих били су верне слуге у претходним режимима, а сада се нуде да буду слуге и у демократији. Њих у мојој књизи

највише нервира управо моје бављење камелеонством, у чему се несумњиво препознају и што не могу да ми опросте.

Да ли је један од очигледнијих знакова организоване кампање против Ваше књиге и то што сте постали мета напада и као личност?

Свакако. Професор београдског факултета Александар Јерков, који себе види као цивилизованог Европљанина, у свом приказу моје књиге на страницама „Нина”, назива ме „наркоманом са Бановог брда“. Нема везе што никада нисам био наркоман, што никада нисам ни живео на Бановом брду, важно је испљувати моју књигу, а оваква небрига према „реалистичким детаљима” требало би да се ваљда сматра великим постигнућем постмодернистичке критике. Замислите да један професор са Сорбоне назове неког писца наркоманом са Монмартра и да то узме као озбиљан аргумент у једној књижевној полемици. Тек што је моја књига била штампана, Јерков је у свом приказу изјавио да она „никога” не може обрадовати. Стварно смо књижевно „аванзовали”: одстранили смо из наше прозе свезнајуће приповедаче, али су они васкрсли на страницама „Нина” у облику свезнајућих критичара.

Зар је могуће да се код нас никада ништа не мења?

Код нас увек царује племенска психологија, само су разлози за одстрел другачији. Јуче су то били комунизам и несврстана Југославија, а данас су то демократија и обећани пут у Европу, возом који већ опако касни.

Доводе Вас чак и у везу са домаћом политичком сценом!

Србију сам посетио два пута за седамнаест година, оба пута тек 2004. Превише сам тога сазнао и видео да бих могао да се „палим“ на српске или на канадске политичаре. У животу нисам ниједном гласао, нити имам намеру, а камоли био члан неке политичке странке, ни у Србији ни у Канади.

Реците укратко: у чему је главни недостатак наше „кишологије“.

Оно што је Киш писао у свом *Часу анатомије* наши су кишолози промовисали у научну истину о његовом делу. Код нас људи докторирају *цитирајући оно што је Киш рекао о*

Кишу. Целокупна кишологија се заснива на том плагијату. Реците ми где се у се то, осим код нас, пишчево мишљење о самом себи проглашава научном истином. Истина, наши се кишолози цитирају и међусобно, али све се њихове „теорије” могу наћи у *Часу анатомије*. Више идолопоклонства показују ти „научници” када пишу о Кишу, него католички историчари када пишу о Папи. То је феномен који би требало осветлити и из других углова, а не само књижевног.

Често – у вези са Кишом – помињете камелеонство. Какве то везе са естетском димензијом његових дела и какве?

Камелеонство Кишове естетике је у његовом флертовању час са реализмом (у име сведочења историјских истина), а час са модернизмом (у име литерарног експеримента). Ја из његовог дела не сазнајем нове историјске истине, нити, пак, откривам нове прозне поступке. Штавише, откривам да модернистички поступци (Борхеса, Џојса, Пенжеа, Роб Гријеа, Перека) које је Киш преузео нису нимало погодни за сведочење непобитних историјских истина.

Да ли се Кишово дело данас брани неким новим аргументима или и даље доминира идеологија?

На жалост, оно се и данас, као и пре неколико деценија, брани готово искључиво из угла идеологије. У тексту „Атак на ширину српске културе” објављеном у „Нину”, А. Јерков каже да онај ко не признаје Кишова дела не признаје ни слику Аушвица која стоји иза њих. Иза Кишовог дела, дакле, не стоји личност писца, снага талента и уметничке визије, већ пре свега слика Аушвица. А пошто је Аушвиц неоспорна чињеница, онда је неоспорно и Кишово дело које говори о њему. Овакав приступ Кишовом делу није никакав модерни научни метод, већ обнова „књижевне методе” познатог комунисте Радована Зоговића, из четрдесет и неке. Један вануметнички садржај овде се поистовећује са естетским предметом.

Отуда вероватно и приговор за антисемитизам?

Читава армија кишолога већ деценијама не може да нам понуди ниједан нови аргумент у прилог естетској вредности Кишове прозе. Уместо да дају оригинална тумачења Кишовог дела, они подржавају чаршијски мит о

антисемитизму, не увиђајући да су промашили не само тему, већ и професију. Заиста се питам ко им даје право да употребљавају речи чије значење не познају довољно. У свету има на стотине јеврејских група, од ортодоксних до атеистичких, од ционистичких до антиционистичких, од асимиллованих до оних који држе до своје посебности. Идеја да би једна књига о Кишу могла да циља на све те групе заједно чиста је фантастика. А још је смешније да људи попут Јеркова себе препоручују као експерте за антисемитизам. Ја мислим да би се многи Јевреји (а о осталим Семитима и да не говорим) најјежили када би сазнали да их заступа нико други до постмодерниста Јерков.

Не вуче ли све то у даљу гетоизацију? Хоће ли српски писац убудуће моћи да криктикује јеврејског писца, а да се то не сматра антисемитизмом?

Видите, ако се сећате шта су све један о другом говорили Давичо и Кош, добићете одличну слику расне мржње. То се, међутим, не проглашава антисемитизмом. Да је моју књигу потписао неки јеврејски писац, зар би ико смео да зучне о некаквом антисемитизму? Зар то није врхунац лицемерја? Дозволите да Вам цитирам шта је Тишма рекао за Киша у

свом *Дневнику*: „Поред свега што нас је везивало – полујеврејство, мађарски језик којим смо говорили, француска оријентација, панонско искуство – био ми је туђ, осећао сам га некако прежустрим, дивљим, никако необележеним јеврејством, ни у једном моменту.“ (*Дневник 1942 – 2001*, Изд. 3. Стојановића, 2001, 858). Тишма је, на основу смисла целе реченице, хтео заправо рећи „никако обележеним“. Замислите сада шта би А. Јерков радио са српским писцем који би написао овако нешто о Кишу: тај би висио на Теразијама! Идеја да само Јевреји смеју критиковати Јевреје, Срби Србе, Енглези Енглезе, није друго до гетоизација, крај сваког дијалога, па и крај културе.

Да ли је теже бити српски или јеврејски писац?

Јеврејски писац има ту могућност да се наметне већ самим избором теме. Мало ко је писао на тему холокауста, а да није проглашен књижевним генијем. Није тако и у српској књижевности, где су књижевни критеријуми много сложенији. Нема те унапред задате теме преко које се аутоматски постаје велики српски писац. То говори да српска књижевност још увек није постала роб идеологије, једне једине историјске истине. Наравно да и наши писци

флертују са политиком и идеологијама, али то не пролази на дуже стазе.

Да ли бисте хтели нешто да кажете о лику жртве у Кишовој прози? У књизи се доста бавите Кишовим позивањем на документе и „поуздане изворе”.

Даћу Вам један пример до које мере је тумачење Кишове прозе обележено сентиментализмом, па и површношћу. Многи су били тронуте што је Киш у *Гробници за Бориса Давидовича* приказао људе који су настрадали од револуције, од онога у шта су и сами веровали и за шта су се залагали. Несумњиво је да такве судбине носе извесну трагику. Али шта је са оним другим, невиним, бројним жртвама које нису веровале у револуцију, а такође су страдале од ње или, да будем прецизнији, страдале – ако не директно а оно индиректно – управо од оних људи које Киш слика као жртве? Морам признати да више саосећања имам за оне који нису веровали у остварење раја на земљи и који су због тога страдали од „усрећитеља” човечанства, него за усрећитеље-револуционаре који су – иронијом судбине – и сами постали жртве сопствених идеала. Киш је, међутим, одлучио да овај други тип жртве узме за симбол људске

патње и да управо њега прогласи „поузданим сведоком” историје.

Дозволите да се осврнемо на проблем Кишове припадности. Неки чак тврде да сте хтели да га одстраните из српске књижевности?

Ето још једног примера сентименталног лелекања, лишеног сваке логике. Зар неко ко је писао на српском језику може уопште бити одстрањен из српске књижевности? Зар се из моје књиге не види да Кишово дело анализирам и у контексту српске књижевности, поредећи његово са делима наших значајних писаца? Истина, у нашој периодици је недавно проливено море мундијалних суза над статусом Киша као српског писца. Киш, који се смејао појму нације и националне књижевности, доживео је да га мундијалисти бране пре свега као српског писца!

Никада нисам тврдио да Киш није српски писац, ја само тврдим да он није међу нашим значајнијим писцима, на чему инсистира наша академска критика. Зар сам ја крив што је сâм Киш често релативизовао, па и одбацивао своју припадност националној књижевности? Киш је тврдио да не жели да припада ниједној мањинској књижевности –

„феминистичкој, хомосексуалној, јеврејској, црначкој”. Из оваквих и сличних изјава јасно је да ни припадност српској књижевности за њега није имала никакав значај.

Човек се пита докле се може ићи у релативизовању свих појмова, па и појма припадности. Киш није писао ни на феминистичком, ни на хомосексуалном, ни на јеврејском ни на црначком језику, већ на – српском. За разлику од Киша, ја мислим да припадност матичној књижевности не може да се изједначи са потенцијалном припадношћу другим мањинским групама, поготову не онима којима не бисмо могли припадати чак ни кад бисмо то хтели.

Како објашњавате да су неки са толико агресивности бранили већ канонизовани суд о Кишу? Да ли је то изазвано полемичким тоном саме Ваше књиге или постоје и други, некњижевни разлози?

Пре ће бити да је у питању ово друго. У периоду разградње свега националног, веома је важно (или, ако хоћете, политички подобно) да се одржи мит о Кишу као нашем најзначајнијем писцу, да се највећим српским писцем прогласи управо онај који припадност матичној књижевности и матерњем језику није сматрао битним. Киш је симбол

нашег одласка на Запад, наше денационализације, нашег укључења у нешто „веће” и „боље”. Бољшевици Новог светског поретка виде у Кишовом делу симбол нашег окретања ка Европи. Ето, до сада смо били окренути у правцу Манџурије и Патагоније, а тек сада се – по савету кишолога – окрећемо Европи! Шалу на страну, свако ко и мало познаје српску књижевност, зна да имамо на стотине писаца који су ништа мање Европљани од Киша. Европа, међутим, не жели да зна за њих. Европа је заборавила чак и нашег јединог нобеловца – Иву Андрића.

Како Ви видите однос између националне и европске културе? Неки су Вам чак приговорили да сте одбраном појма националне културе сугерисали неку врсту антиевропског сентимента...

Ни говора, ја само истичем да треба разликовати Европу као културну традицију од Европе као политичке доскочице, утопијске мантре. Реч *Европа* је данас постала неком врстом магичне формуле којом треба преко ноћи решити све наше проблеме, пре свега материјалне, као да других проблема и немамо. До јуче су нас у такву Европу уводили полуписмени економисти типа Карла Маркса, а данас би да

нас у њу уведу утеривачи кредита попут Џорџа Сороса. То није Европа Микеланђела, Раблеа, Сервантеса, и ја заиста не видим шта та новокомпонована Европа, та шећерлема за наивне, тражи у полемици поводом Кишовог или било чијег књижевног дела. Иста та Европа, која толико брине о Кишовом делу, недавно је слала авионе да бомбардују Кишове књиге и његове читаоце. Па чак и наше кишологе, који су – паметни какви јесу – то бомбардовање искористили за даље приближавање Европи.

(„Кораци”, Крагујевац, 5-6, 2005)

ОДБРАНА ДОМАЋЕ КИШОЛОГИЈЕ

(Одговор Александру Јеркову)

У тексту „Самоубиство из охолости”, објављеном у „Нину” бр. 2826, Александар Јерков тврди да сам својом књигом *Лажни цар Шћепан Киш* (Народна књига, 2004) ни мање ни више него извршио самоубиство. Истина, људи се код нас свакодневно убијају, али мало ко има ту част да га сахрањује некрофилска реинкарнација Марка Ристића, Генерални Секретар српске књижевности, А. Јерков, лично. Текст А. Јеркова представља поучан пример како не треба писати књижевну критику. Пођимо редом.

„Има књига које никога не могу да обрадују”, прва је реченица његове критике. Авај, једно је приказати нечију књигу, а сасвим друго водити кампању против ње. У чије име овде говори Јерков? У име „никога”, или у име својих послодаваца? Овако пишу пропагандисти и политиканти, али не и књижевни критичари, поготову не представници научне критике – каквим он себе сматра. Пре него што је и проговорио о мојој књизи, Јерков је устврдио да је не треба читати. Моја књига *Лажни цар Шћепан Киш* је – тврди Јерков – зла књига, безвредна у сваком погледу, штавише –

злонамерна. Зато добри човек А. Јерков хита да упозори народне масе да се моје књиге клоне као ђавола.

Да би створио утисак објективног критичара, Јерков нас извештава да је он већ две деценије пажљиво пратио, па и ценио оно што сам писао. Па пошто је већ две деценије упорно ћутао о ономе што је „ценио“, одлучио је да се у приказу *Лажног цара Шћепана Киша* осврне и на оне моје књиге о којима има позитивно или делимично позитивно мишљење. Тако се задржава и на мојој књизи *Против Кундере*, откривајући запањујуће неразумевање књижевне проблематике којом се у овој књизи бавим. Јерков пише: „Иако је херменеутички некористан, а више штети озбиљности и укупној тежини аргументације него што читаоца узбуђује, Васовићев негаторски став можда је био неопходан да би се са толико полемичког жара писало нешто што остаје далеко од оног попришта на којем расправа са Кундером има правог смисла и оправдања.” Јерков, који о Кундери не уме да напише ни једну једину писмену реченицу, а камоли књигу, тачно зна где се налази „оно поприште на којем расправа са Кундером има правог смисла и оправдања”. Да човек умре од смеха! Ја сам као аутор књиге *Кундери* „херменеутички некористан”, док је он,

Александар Јерков, који пљуцка по мојој књизи, живи пример херменеутичке корисности.

Да Јерков нема шта да каже не само о књигама које куди, већ ни о онима које хвали, види се и из његове похвале моје књиге о Кодеру, о којој он има најлепше мишљење. Проблем је само у томе што то и није његово мишљење већ мишљење Саве Дамјанова, кога он „великодушно” цитира. Кад доктор Јерков нема шта да каже, он цитира другог доктора. То је тај модел критике за који се залаже Јерков, а који се своди на рециклажу туђих мишљења. Било да куди неку књигу или да је хвали, Јерков у оба случаја нема шта да каже. Зато му је толико и стало да одбрани домаћу кишологију, као највећи ланац рециклаже туђих мишљења и ставова, као академизовану импотенцију читаве једне армије ситних духова који већ деценијама прежвакавају оно што је Киш рекао пре тридесет година. Данас је наша кишологија исто оно што је до јуче била наша ћосићологија: рециклажа онога што је већ хиљаду пута речено и што је у међувремену изгубило сваки смисао. Наша књижевна наука, чији је Јерков славни представник, махом и није друго до фетишистичко пребацивање идола из руке у руку, мастурбација без оргазма. Киш је својевремено кукао да

његово дело оспоравају само они који, попут Јеремића, желе монопол моћи у нашој култури. Тужна је истина да данас његово дело највише пропагирају они који, попут А. Јеркова, ИМАЈУ ТАЈ МОНОПОЛ.

Шта ми све не пребацује Јерков поводом моје нове књиге *Лажни цар Шћепан Киш!* Између осталог и одсуство храбрости јер сам чекао петнаест година да бих је написао. Занимљиво: ја сам чекао петнаест година да своју књигу напишем, а Јерков је чекао исто толико да своју књигу о Кишу не напише, што га чини посебно храбрим човеком. Кад смо већ код храбрости као цењене врлине, Јерков је живи пример човека који у књижевности крчи „нове путеве“. Тако је за свој докторски рад својевремено изабрао да пише о „најмање познатом писцу српскога језика“, „непризнатом“ Иви Андрићу. Па ни тај свој докторски рад до дан данас није обелоданио, већ га крије у подруму филолошког факултета на којем држи катедру доживотног професора из два предмета: „Које је године Андрић добио Нобела“, и „Зашто Киш није добио Нобела“.

На какве је све фалсификате и подметања спреман научник Јерков, нека нам послужи следећи пример.

Приказујући моју књигу *Лажни цар Шћепан Киш*, Јерков за њеног аутора каже: „Зато се горопадно дочепео Кишовог места у студији Предрага Палавестре *Јеврејски писци*, да би ружећи Палавестрину студију свео јеврејски идентитет на 'корист' и 'расну', заправо расистичку основу.” Какав безобразлук! Ја који код Палавестре, и не само код њега, управо критикујем расни приступ књижевности, бивам оптужен да се залажем за расну основу идентитета. Да је Јерков ристићевска тужибаба најнижег ранга, биће ми лако доказати. Ево шта пише у мојој књизи, у поменутом тексту о Палавестри: „Али, шта је ова изјава ако не Палавестрино признање да јеврејство и није друго до ген, раса. Јер, ако ни језик, ни тематика, ни нација, ни вера, ни лично опредељење, не одређују јеврејског писца, шта је још онда остало осим расне карактеристике? Шта је ово Палавестрино становиште ако не доказ да се и он у одређивању јеврејског идентитета служи истим оним расним критеријумом којим су се служили и њему мрски следбеници Љотића, и којим се ништа мање служе и многи Јевреји када одређују границе припадности јеврејске књижевности.” (*Лажни цар*, 98). И даље, у истом тексту, „Да бисмо прецизније појаснили на шта мислимо, осврнућемо се на два писца истог порекла: Данила Киша и Станислава

Винавера. Оба писца имају мајку Српкињу и оца Јеврејина. Но, да ли смо тиме ишта рекли о њима као о личностима, да ли смо тиме и додирнули њихово уметничко дело. Одговор је: нимало.” (Исто, 103). Где је овде Јерков видео моје свођење идентитета на расну основу, то зна само мали Марко Ристић, који вазда чучи у њему.

Изједначавајући критику нечијег дела са прогоном његовог аутора, Јерков пише да сам се залагао да „дело Данила Киша треба да буде одгнано из српске књижевности и враћено тамо јеврејског књижевног појања”. Не само што Јерков овде фалсификује моје аргументе, већ такође открива и своју склоност ка кичу, па и елемантарно незнање. Ако би сваки негативан суд о неком писцу представљао и уклањање дотичног писца из једне националне књижевности, онда би све националне књижевности одавно остале без својих писаца, будући да је тешко наћи иједног аутора који овим или оним поводом није био изложен негативној критици. А шта тек рећи на тврдњу да сам Киша „одагнао” (за сада сам само одагнао, а у следећем свом приказу Јерков ће тврдити да сам дотичног аутора и „прогнао”) из српске књижевности и „вратио га тамо јеврејског књижевног појања”? Јеврејске писце који су међу

најпознатијим и најнаграђиванијим писима света, Јерков назива некаквим „тамним појцима”, а јеврејску књижевност види као далеко мању од српске, као „тамно појање”. Још се са оваквим виђењем јеврејске културе препоручује као филосемита.

За двадесет година праћења мог рада, о којем никада ништа јавно није имао да каже, Јерков је најзад успео да ме ухвати у једној контрадикцији коју он назива ни мање ни више него „поетичким самоубиством”. Кад не бих имао да радим и друге ствари у животу, не сумњам да бих у сваком тексту доктора Јеркова могао да пронађем и по двадесетак „поетичких”, да не кажем научних самоубистава. Но, да видимо где сам се ја то „подсмехнуо ономе што сам писао пре две деценије”, како каже Јерков. Некада сам се, на примеру Кодера и Настасијевића, залагао за пишчево право да одустаје од језичке норме, а сада тражим од Киша да те исте норме поштује! Нажалост, нема овде никакве контрадикције којом би Јерков, после двадесет година ловљења исте, радо да се наслади. Разлика између Настасијевића и Киша је огромна. Настасијевић у својој прози не полази од готових истина (поготово не историјских), зато његово поље језичког истраживања и има смисла. Није

тако са Кишом, који својим делом жели да сведочи неке историјске чињенице и коме нарушавање језичких норми и језичке јасноће може само да буде препрека у обликовању унапред одабране тематике. Да је Настасијевић у много чему креативнији од Киша види се и по томе што Настасијевић својих епигона и нема, док их Киш има на хиљаде. Није потребно бити креативан у језику (а ни у тематици, јер је тема холокауста најпопуларнија тема „светске литературе“) да би се писало као Киш. Да би неко писао као Настасијевић, тај мора да пре свега зарони у оно „тамно“ и још увек необликовано, у оно што је с оне стране помодне естетике и дневне политике. А то је оно за шта још нико није открио мустру.

На крају, хтео бих да се господину Јеркову захвалим за појачано интересовање које читаоци, после његовог напада на мене, показују за моју књигу. Од када Јерков напада *Лажног цара Шћепана Киша* (не само на страницама „Нина“, већ и на радију), занимање за ову књигу је упетостручено. То само по себи говори колико је Александар Јерков цењен као научник и књижевни критичар. Да сам по белом свету тражио бољег менаџера од Јеркова, не бих га могао наћи. Ако научник Јерков и даље буде рекламирао моју књигу на

страницама „Нина”, ја ћу чак размотрити могућност да му се финансијски одужим за рад на њеној реклами. А ако *Лажни цар Шћепан Киш* постане бестселер, за шта већ има наговештаја, гледаћу да се финансијски одужим и „Нину”.

(„Нин“, 3. март 2005, 44-46)

НАУЧНА МЕТОДА ДОКТОРА ЈЕРКОВА

Вративши се уморан из Париза, где је са неколицином „научника” (читај: мондијалних поглавица) одлучивао о томе како ће писци убудуће морати да приказују рат у књижевности, Александар Јерков је одлучио да се поново позабави мојом књигом *Лажни цар Шћепан Киш* у свом тексту „Прогон мртвог писца” („Нин“, 2828). Ова критика, како по свом речнику тако и по аргументацији, представља „највиши домет критичке свести” мондијалних Србаља. У чему се састоји научна метода доктора Јеркова?

„Генијалност” Јерковљевог тумачења моје књиге *Лажни цар Шћепан Киш* састоји се у томе што збрда-здола узима поједине делове мог текста па их слепљује на силу и без икакве логике, стварајући тако утисак да је верно пренео неку моју мисао. Ево како то изгледа. „Тај 'Киш верује' – тријумфује Васовић – ‘да му управо титула јеврејског писца даје један додатни ауторитет’, а има и оваква дубока и важна Васовићева мисао која ваљда нешто говори и о њему самоме: ‘Киш јавно потказује националисте њиховим женама да су их мужеве запоставили’...” Сада нам нема друге него да погледамо шта у мојој књизи стварно пише и

да то упоредимо са Јерковљевим тумачењем мог текста. Најпре, о „ауторитету јеврејског писца”. „Док је Кафка у свом 'Дневнику' истицао бесмисао идентификације са расом ('Чега ја имам заједничког са Јеврејима? Једва да имам заједничког са собом, и требало би да сасвим тихо станем у неки кутак, задовољан што могу да дишем' – *Дневници*, СКЗ, 1969, 264), дотле Киш верује да му управо титула 'јеврејског писца' **даје један додатни ауторитет као писцу који се бави темама људске патње.**” (*Лажни цар...*, 147/8).

А сада да видимо у ком контексту се јављају националисти и њихове жене. Утврђујући да је Киш погрешно осветлио феномен национализма из свих могућих углова, па и из угла професије, у мојој књизи се осврћем на Кишову тезу да је националиста по правилу лузер у својој професији, па у национализму види шансу да се докаже као личност: „Он је запоставио породицу, посао (углавном чиновнички), литературу (ако је писац), друштвене функције, јер су оне сувише ситне у односу на његов месијанизам.” (*Час анатомије*, Нолит, Београд, 1981, 30) Нетачно!

Националиста често исказује своја схватања кроз професију којом се бави (литературу, новинарство, уметност). Да би то могао чинити, он мора најпре успети у професији. Ако би сви

националисти били лузери каквим их види Киш, каквог би онда имало смисла са њима полемисати? А шта тек рећи за Кишову тврдњу да су националисти запоставили своје породице? Киш јавно потказује националисте њиховим женама да су их мужеви запоставили!” (*Лажни цар...*, 138-9) Ако се сада погледа контекст из којег је Јерков извукао једну моју синтагму и једну реченицу како би искарикирао оно што сам рекао, добија се слика његове научне методе. Но, то није све.

Јерков наставља: „Киш је 'одличан пример глобалисте' узвикује Васовић, он 'мисли у духу слободног зидарства'.” Погледајмо најпре контекст у којем се јавља прва од наведених синтагми. У мојој књизи стоји: „И заиста, мора се признати да је Киш одличан пример глобалисте, како у естетици тако и у етици. (135) ... На етичком плану глобализам је отимачина, на естетском – такође. Да бисмо појаснили, задржимо се на једном примеру. Претпоставимо на тренутак да је Киш, снагом своје имагинације, написао једну крајње оригиналну књигу. И потом замислимо да неки француски писац преузме делове те књиге и са њима направи успех у Француској. Да ли би Д. Киш одобрио овакво глобалистичко понашање? Ми верујемо да не би.

Заиста како је лако бити глобалиста кад смо ми ти који од глобализма имамо само користи, а други само штету.”

(*Лажни цар*, 136-7)

А сада „мишљење у духу слободног зидарства”. Киш је у *Часу анатомије* изнео једну оригиналну, али до комичности неодрживу тезу да појединци који из ових или оних разлога нису у стању да се „изразе” у оквиру једног друштва, често покушавају да нађу свој „идентитет и изван тзв. друштвене структуре”. Такав човек, пише Киш, „постаје припадник једне слободозидарске скупине која поставља себи, бар на изглед, као задатак и циљ проблеме од епохалне важности: опстанак и престиж нације, или нација, очување традиције и националних светиња, фолклорних, филозофских, етичких, књижевних, итд.” (*Час анатомије*, 29) Поводом ове Кишове тврдње, у мојој књизи пише: „Киш је вероватно први који тврди да се слободни зидари баве очувањем нација, фолклора, филозофских и књижевних светиња! Додуше, он додаје да слободни зидари то раде 'бар на изглед'. На шта би Киш могао да се позове када изриче овакву тврдњу? Слободни зидари никада нису крили да су нације за њих само привремена решења, само средство којим се прикривају прави механизми моћи који су вазда наднационални. Киш би

хтео да каже како се његово мишљење разликује од слободних зидара и њихових потенцијалних чланова, но истина је да он својим презиром свега националног мисли управо у духу слободног зидарства. Приказујући националисте као идеалне кандидате за масонску ложу, Киш је закорачио у област научне фантастике. (*Лажни цар*, 19/20). Остављам читаоцима да процене колико је Јерков успешно интерпретирао оно што сам у књизи рекао и што сам управо навео.

У тексту „Прогон мртвог писца”, Јерков тврди како сам написао да „Киш кроз 'полиглотску губицу' хвали припаднике своје јеврејске расе ...” „Полиглотска губица” се у књизи помиње само једном, ево у ком контексту: „Сећа се (Киш, НВ) и свечаности првог причешћа из којег је – његовим речима – 'био изопћен' (*Час анатомије*, 39). Иако пише на српском, Киш не жели да буде 'изопћен' из *Linguae Croatae* којом такође барата попут некакве полиглотске губице. Заиста, само неко ко има 'емпиријско искуство' може знати шта значи бити 'изопћен' из причешћа... Ето, тако пише човек који је годинама у Француској био лектор за српски језик.“ (*Лажни цар*, 125) Где је у наведеном одломку игде и поменута јеврејска раса, то зна само Јерков.

А сада, моја критика Кишовог односа према јеврејском наслеђу, која толико мучи Јеркова. У својој књизи сам тврдио, а и даље тврдим, да је Киш имао двоструко мерило када је писао о јеврејским и српским писцима, као и то да према јеврејском наслеђу није показао никакву критичност, док је од српских писаца тражио радикалну критику своје нације. Ако српски писац улази у „светску књижевност” искључиво својим антисрпством – одбацавањем свог матичног наслеђа, нека ми онда Кишови следбеници покажу где је Киш показао исти степен критичности према ономе што је сматрао својим јеврејским наслеђем. А ако је Киш имао две традиције као своје наслеђе – јеврејску и српску – нека нам онда неко објасни зашто је само према једној од њих, оној српској, био критичан, док је према другој (јеврејској) био крајње снисходљив. Ова етичка недоследност код Киша одразила се итекако и на његову естетику. Оно што се у Кишовом делу већ годинама тумачи као естетско, поетичко, има итекако идеолошку позадину, коју сам ја у својој књизи разоткрио.

Пребацује ми Јерков и то што сам у својој књизи тврдио да јеврејски идентитет није друго до „корист”. Својевремено је Ж. П. Сартр написао књигу против антисемитизма.

Занимљиво је да су му се неки Јевреји одужили тако што су га по објављивању дотичне књиге назвали антисемитом. Што би рекли Енглези: You can't win. Елем, у *Лажном цару* наводим одломак из Палавестрине књиге *Јеврејски писци у српској књижевности* (Београд, 1998) у којем се он осврће на Сартрово тумачење јеврејства: „Тако је Сартр тврдио: Јеврејска заједница није ни национална, ни интернационална, ни религиозна, ни етничка, ни политичка: то је назови-историјска заједница. Јеврејина ствара његова конкретна ситуација, њега са осталим Јеврејима уједињује истоветност ситуације.” (П. Палавестра, *Јеврејски писци...*, 208) Поводом овога сам у својој књизи написао: „Но, ако ништа од историје, традиције, вере, културе и језика, не улази у појам идентитета – како то тврди Сартр – већ само 'конкретна ситуација', не значи ли то да идентитет и није друго до КОРИСТ? И заиста, док је 'конкретна ситуација' за европске Јевреје у једном периоду значила прогоне и смрт, дотле су амерички Јевреји, у складу са својом 'ситуацијом', згртали паре и нису се много занимали за 'ситуацију' своје европске браће. Очито, истоветност ситуације је прилично РЕЛАТИВАН ПОЈАМ ДА БИ МОГАО БИТИ ОСНОВА МАЧИЈЕГ ИДЕНТИТЕТА.” (*Лажни цар*, 100, под. НВ) Ја који критикујем одредљивост идентитета на основу „тренутних

ситуација” и тренутне користи, бивам нападнут као заговорник таквог схватања идентитета! Стручњак за семитска питања, А. Јерков, тврди да је за јеврејски идентитет суштинска 'нехомогеност и у најмању руку двојност'. А ако је тај идентитет тако поцепан на двоје (што и сам истичем у наведеном одломку), нека нам онда Јерков саопшти коју половину тог идентитета је одлучио да заступа. До јуче смо се једном националном лидеру смејали што говори у име свих Срба, а сада ево Доктора Јеркова који говори у име „свих Семита”, упркос томе што су ови нехомогени и подвојени. Из Јерковљевог текста није довољно јасно да ли он наступа као књижевни критичар или као ујединитељ Јевреја.

У свом тексту Јерков пише: „Сасвим је сигурно да *доба апсолутне доминације* поетике и књижевне културе Данила Киша не може и не треба да траје заувек. Уосталом, то сам и написао у различитим приликама тражећи да се Кишу приступи кишовски ...” (Нин, 10. март 2005, 52, под. НВ) Шта је ово него признање да доминација Кишовог схватања књижевности траје и у тренутку док Јерков ово пише. Другим речима, Јерков и сам признаје да не може да оспори једну од главних теза моје књиге. Једино што нам Јерков није

објаснио је како неко попут Киша, ко је проглашен жртвом српске средине, може да уједно и да доминира српском књижевном сценом? Ако је веровати Јеркову, и њему самом је досадила доминација једног књижевног модела. Ако је тако, зашто онда пада у хистерију пред мојом критиком, која управо критикује доминацију једне поетике. Јерков пише: „Васовић је својим памфлетом заправо отежао да се критички преиспитује савремена српска проза ...” Овде се намеће питање како „најгора књига српске књижевне критике”, како за *Лажног цара* каже Јерков, може било шта да омете? Није ли ово индиректно признање да после моје књиге рецепција Кишовог дела више неће бити иста, а богами ни рецепција оне књижевне критике чији је Јерков славни представник?

Да се у приказу моје књиге Јерков не слаже са већином мојих идеја, да од читалаца тражи критички однос према мојој књизи, то би још увек било у границама коректног. Но, он води кампању против ње, он читаоцима моје књиге малтене прети. Нема никакве сумње да би је он, само да може, и јавно забранио. Ту се већ срећемо са нечим што излази из домена књижевне критике и спада у домен дневне политике, са којом Јерков неће далеко догурати као

књижевни критичар. Дужан сам да потенцијалним читаоцима моје књиге напоменем и то да се она бави и многим другим темама чисто књижевне природе које Јерков упорно пренебрегава. Пут политичке дисквалификације *Лажног цара Шћепана Киша* који је он одабрао одувек је био најлакши али и најбаналнији одговор на једну књигу. Доводити моју књигу полемичких есеја у везу са Легијиним романом, а индиректно и мене (који од марта 1988. не живим у Србији већ у Канади) са људима из политичког живота Србије, шта је то ако не признање потпуне немоћи да се на неки други начин, књижевно-критички, одговори на *Лажног цара Шћепана Киша*. Сасвим је непрофесионално и то што Јерков моју књигу користи како би се обрачунао са њеним издавачем, а поводом „Нинове” награде за роман, дакле – поводом нечега што са њом нема никакве везе. Јерков је тврдио да моја књига неће никога обрадовати. А, ево, она је за непуна два месеца од објављивања изазвала бројне полемике. Јерков је тврдио да је у питању „најбеднија књига српске књижевне критике”, а ево у јавности се поред негативних и политички мотивисаних напада на њу, јављају и позитивне оцене од Љиљане Шоп, Тање Росић, Мила Ломпара, Васе Павковића. Јерков је, дакле, потпуно промашио у својој процени дијалошког потенцијала моје

књиге, у процени онога што је за једну полемичку књигу кључно.

(„Нин“, 2829)

ЈОШ МАЛО О НАУЦИ – ОДГОВОРИ НА ПОСТ СКРИПТУМ

П.С. 1.

У пост скриптуму свога текста под насловом „Да не помисле читаоци Нин-а како нешто нећу да одговорим, ево овде редом”, доктор Јерков тачку по тачку објашњава своје приговоре мојој књизи. Зату ћу му овде и одговорити тачку по тачку, кад већ тако воли. Пођимо редом.

1. *„Васовић је извршио самоубиство јер после ове књиге нико више никада неће моћи да озбиљно узме у обзир шта он о нечему мисли.”*

Јерков се заиста уживео у улогу Поовог гаврана: „Никад више, никад више”. Да ли су „нико” и „никада” појмови књижевне критике? И зашто Јерков, пишући свој текст, говори у име свих људи планете – остаје нејасно.

2. *„Васовићева књига не може никога да обрадује јер ништа позитивно не доноси.”*

Уместо појмова „нико” и „никада” сада имамо појмове „никога” и „ништа”. Нека доктор Јерков, као велики зналац књижевне критике, наведе име макар једног аутора који се у

књижевној критици (или књижевној теорији) прославио аргументима „нико више никада” и „никога јер ништа”. Иако у свом првом приказу моје књиге признаје значај моје поезије, моје књиге о Кодеру, као и вредност неколико мојих полемичких текстова, сада – зарад очувања Кишовог мита – Доктор Јерков отписује не само оно што сам писао пре *Лажног цара*, већ и оно што ћу евентуално једнога дана написати, ма шта то било. Шта је овакав Јерковљев став, него најбоља потврда моје тезе да је Кишово име постало врховни критеријум укључивања/искључивања из српске књижевности. И да они који наступају као браниоци Кишовог имена користе овог писца као изговор за прогањање људи који им из неког разлога сметају.

3. *„Делује смешно када се апсолутно негаторски Кундера напада у Пожаревцу, а не у Паризу.”*

Да би одбранио своје мишљење о *Лажном цару*, Јерков без икаквог повода напада моју претходну књигу о Кундери, објављену код издавача „Браничево” из Пожаревца. Штавише, он о овој књизи доноси негативан суд на основу места њеног издања. Ако бих тражио бољи пример провинцијалног мишљења и менталне скучености, тешко да бих га нашао. Ако је смешно што ја „нападам” Кундеру у

Пожаревцу, није ли онда још смешније што Јерков брани светског писца Киша у Београду, а не брани га у Гвадалахари, Јоханесбургу, Куала-Лумпуру, Равалпиндију, Москви, Њујорку, Паризу, Пекингу, ... Пошто је исплјувао моју књигу *Против Кундере* само због тога јер је објављена у *некаквом* Пожаревцу, доследни А. Јерков ће код истог издавача 2010. објавити књигу овејаног наслова: *Смисао (српског) стиха – само/оспоровање*. Зашто теоретичар европског ранга не објављује у Паризу или Лондону, већ у *забаченом* Пожаревцу, којег презире, једна је од највећих тајни савремене књижевне науке.

4. На мој приговор да доктор Јерков нема ништа своје да каже не само када куди, већ ни када хвали, што је доказао позивањем на мишљење Саве Дамјанова о мојој књизи *Поезија као изванумиште*, Јерков пише: „Шта је логичније, када је о Кодеру реч, него цитирати Саву Дамјанова који је на рецепцији Кодера докторирао, управо да би похвала првој књизи Небојше Васовића била додатно оснажена.” Ово је заиста бисер: доктор Јерков се довија како да што више исхвали моју књигу о Кодеру у име објективности и науке! Јерков ствара илузију како он има некакав став о мојој књизи, позитиван дакако, који он *додатно оснажује*

цитирајући Дамјанова. Нажалост, он такав став никада није имао, у противном не би о књизи која је објављена још 1983. ћутао до данас. Јасно је да Јерков, истичући и неке позитивне оцене мог рада, себе жели да наслика као објективног и непристрасног критичара моје књиге *Лажни цар Шћепан Киш*. Решио је да ме мало исхвали како би могао да ме што дубље закопа. Метода крајње провидна и чак неинтелигентна.

Но, кад смо већ код помињања нашег колеге Саве Дамјанова, није на одмет сетити се да је у првом приказу моје књиге, под кичерозним насловом „Самоубиство из охолости”, Јерков писао: „Разлог више за сумњу у Васовићеве закључке представља и нетрпељивост према Крлежи, Кишовом омиљеном писцу...” Ако неко не цени оно што је Киш ценио, тај у полицијској психологији доктора Јеркова постаје сумњив! Доктор је хтео да каже да само неко ко је интелектуално и морално сумњив, попут моје маленкости, може да сумња у „генијалног” Крлежу. Али, не лези враже. У подужем интервјуу који је 2005. дао Александру Дунђерину, Срђану Миљковићу и Милану Антуновићу, велеуважени и од Јеркова цењени колега по титули доктора, Сава Дамјанов, овако каже:

„Корени наше књижевности и културе налазе се у Византији. Ако не познајемо корене српске књижевности, не можемо схватити ни токове њеног развоја, све до савременог доба, али ни слепе мрље у њеној историјској интерпретацији. Зато, посебно када предајем странцима српску књижевност, обавезно нагласим: немојте никада мислити да је тзв. 'Бизант' нешто лоше, **како је то говорио Крлежа, који је био необразован човек, подофицир. Крлежина реторика је, види се из Кривокапићеве књиге *Разговори са Крлежом, бомбаста, али испразна. Тако би сваки 'интелектуалац' могао да вам прича у кафани, када се напије, десет дана.***”

У истом интервјуу, одговарајући на питање о припадности писаца појединим националним књижевностима, Дамјанов каже и ово: „Што се пак мене тиче, **писац Крлежиног ранга ни не треба српској књижевности...**” Јерков је тврдио да сам једини (те стога сумњив) који не верује да је Крлежа генијалан. Нажалост по његову стручност и информисаност, управо сам показао да чак и његов колега, доктор Дамјанов, о којем он мисли све најбоље, дели моје мишљење о Крлежи. Очекујем да Јерков, ако је имало принципијелан, сада оспори наведено мишљење Саве Дамјанова и да свог колегу јавно прогласи „сумњивим”. Или да макар објасни по

којој логици само доктори имају права да нам откривају нешто што смо и без доктора већ знали? И пре него што се опростимо од доктора Дамјанова, навешћемо још једно његово запажање:

„90 процената наших историчара књижевности, уз неколико часних изузетака, осредњи су духови. (...) А осредњи дух не жели да се упусти у изазове као што су, рецимо, дневници и заумност Лазе Костића, херметичност Кодера, барокна комплексност Венцловића, или нетипична рефлексивност класицистичких песника.”

Остављам читаоцима да погоде ко би то данас међу Србима био оличење овог духа некреативности о којем говори Дамјанов.

5. Копајући да нађе макар какву грешку у мојој књизи, што само доказује да критиком њених идеја није успео да постигне жељени ефекат, Јерков је дошао до капиталног открића: Палавестрина књига из које цитирам неке одломке није објављена 1988, већ 1998. Неки штампари из Батајнице који у „Народној књизи” раде за сто евра месечно, вероватно под утицајем глади, одштампали су осмицу уместо деветке, због чега су извршили „самоубиство из охолости”. А што се тиче односа идентитета и користи, који Јерков поново

потеже и у фусноти, у књизи *Зар опет о Кишу?* наводим Кишово сопствено признање да је причу о српском антисемитизму лансирао само зато да би повећао продају своје књиге. Остаје да нам сада Јерков докаже да Киш није рекао оно што је рекао.

6. Васовић се подсмехнуо свом некадашњем тумачењу књижевности не само зато што нема разлике између Кодера, Настасијевића и Киша, јер ту разлику чак је и он у стању да види, већ зато што је некада тражио да се тумачење књижевности ослободи критичке парадигме која је изграђена на таквој врсти филологије и величању свега здраворазумског, у најбољем случају рационалистичког, а сада се служи управо начелима такве критике коју је одбацивао. Реч је, дакле, о потпуној контрадикцији...”

Некада сам се, дакле, бунио против рационализма и здравог разума као мерила књижевне критке, а сада се – како открива доктор – у анализи Кишовог дела – и сâм служим тим критеријумом. Каква неопростива контрадикција! Јерков је само заборавио да романтичар Кодер није хтео да попут Киша сведочи историјске истине, па је критика његове поезије из угла реалистичког схватања књижевности сасвим

непримерена. То сам писао пре двадесет година и то бих написао и данас. Што се тиче Киша, код њега итекако има и реализма (па и употребе докумената) управо са циљем стварања реалистичке илузије. Киш је хтео да сведочи истине стаљинизма и фашизма, отуда и неминовни трагови реализма у сликању историје. Кодерово дело је *поезија* писана у времену када српски језик није био стандардизован; Киш је, пак, писао *прозу* стандардним српским језиком. Има ли иједног студента, а камоли доктора књижевности, коме би пало на памет да у анализи једног песника романтичара из деветнаестог века који је писао предвуковском ћирилицом, чија је лексика сва у неологизмима а граматичка правила готово неухватљива, примени исту критичку методу као у делу писца модернисте који је писао прозу? Овде треба рећи још нешто: Кодер је изграђивао и свој језик и своју оригиналну митологију не ослањајући се ни на какав литерарни узор; Киш је, пак, писао на најпопуларније теме светске литературе, комбинујући у својим делима већ виђене прозне поступке. Подсећам и да се моја књига не бави само књижевношћу, већ и анализом механизма литерарног успеха. Иако један од најобразованијих Срба свога времена, Кодер је завршио у дому за сиромаше; а Киш је овенчан и канонизован писац

чије дело негују *све српске установе*. Ово су само неки, и надам се, довољни разлози што се у анализи Кодера и Киша не могу примењивати исти критички методи. А ако Јерков мисли да је то могуће, нека се лати тог пионирског подухвата. Ионако о Кишу нема ниједан озбиљан рад. А, колико знам, нема ни о Кодеру. Зато и јесте стручњак за паралелу Киш – Кодер.

7. *“Васовић није акрибичан јер не показује никакво познавање текстова писаних о Кишу, осим Јеремића, Палавестре и једног текстића из ТЛС-а...”*

„Акрибични” манипулант Јерков не помиње мој осврт на текстове из књиге Боре Кривокапића *Треба ли спалити Киша*, у којој су – гле чуда – скупљени сви значајни прилози за разумевање дотичне полемике, из пера на десетине аутора. На основу чињенице да у својој књизи неке ауторе не помињем, Јерков извлачи закључак да их нисам ни читао. Елем, у свом тексту о мојој књизи, Јерков, на пример, не помиње Платона, Сенеку, Волтера... Служећи се његовом логиком, морао бих да закључим да он ове ауторе није ни читао. Каква срамота!

У свом осврту на негативан приказ Кишове књиге у ТСЛ-у (Times Literary Supplement), Јерков тврди да аутор текста

Gabriel Josipovići u svojoj kњизи „расправља са анонимним писцем белешке на корицама превода *Пешчаника* (гле велике памети и методологије!)”, а затим потпуно погрешно схвата мешање књижевних поступака и односа ироније, па чак и комичног и трагедије. Али, зашто један критичар не би размишљао и о томе како се рекламирају књижевна дела? Да ли то Јерков жели да каже да рекламне фразе са корица нечије књиге треба канонизовати као коначни суд о једном писцу и његовом делу? Није тачно да Јосиповици расправља са „писцем белешке на корицама” Кишове књиге, већ му та белешка служи као полазиште за анализу Кишовог романа. Јосиповици у свом тексту указује на политичку манипулацију садржинама Кишових дела на којој се заснива тобоже књижевни суд о овом писцу. А то чини само зато што је (будући пореклом Јеврејин) и сâм антисемита?! Јерков тврди да цени књижевну теорију, а чак и не познаје радове аутора коме се подсмева, што је типичан пример балканске бахатости. Због тога ћу свезнајућег Доктора послати да, за почетак, прочита следеће књиге које је објавио Gabriel Josipovići:

The World and the Book: A Study of Modern Fiction. London, Macmillan, and Stanford, California, Stanford University Press, 1971; revised edition, Macmillan, 1979.

The Lessons of Modernism and Other Essays. London, Macmillan, and Totowa, New Jersey, Rowman and Littlefield, 1977.

Writing and the Body: The Northcliffe Lectures 1981. Brighton, Harvester Press, 1982; Princeton, New Jersey, Princeton University Press, 1983.

The Mirror of Criticism: Selected Reviews 1977-1982. Brighton, Harvester Press, and New York, Barnes and Noble, 1983.

The Book of God: A Response to the Bible. New Haven, Connecticut, Yale University Press, 1988.

Text and Voice. Manchester, Carcanet, 1992.

On Trust: Art and the Temptations of Suspicion. New Haven, Connecticut, Yale University Press, 1999.

Дакле, аутор ових и десетине других наслова у свим књижевним жанровима, Gabriel Josipović, по Доктору Јеркову (који захваљујући мени познаје само „текстић” дотичног писца из ТСЛ-а) није друго до аматер који „погрешно схвата мешање књижевних поступака”, а посебно однос комичног и трагедије. Очекујем да светски човек

Јерков, у Лондону, обелодани своје мишљење о овом писцу које је тако храбро, а у циљу дисквалификације моје књиге, изнео у београдском „Нину”. А ако то не учини, нека ми не замери што ћу га сматрати само једним у низу балканских цинкароша.

У наставку свог текста Јерков ми приговара што од књижевних теоретичара цитирам „само” Руса Бахтина. Доктор хоће да каже да је боље цитирати двадесетак Палавестри него једног Бахтина. Ништа необично: мали духови се по правилу каче за квантитет. Познавање књижевне теорије, на којем толико инсистира доктор Јерков (нека врста професионалне деформације која му ствара илузију да је сваки његов саговорник истовремено и његов студент), свакако није небитно у разговору о књижевности и књижевним делима, али оно није и довољно да би се написала једна књига, поготово полемичка. Најбољи доказ је управо доктор Јерков, који уме да цитира на тоне, само не уме да напише књигу о Кишу. Но, оно што овде брине је Докторово катастрофално непознавање полемике као књижевног жанра. Полемика је најсубјективнији књижевни жанр будући да у њој писац износи (не кријући то ниједног трена) своја лична схватања и литерарни укус. Ништа није тако удаљено од књижевне теорије као полемика. И када

доктор Јерков од мене или од другог полемичара тражи да се шепури обиљем књижевно-теоријских цитата, онда он дефинитивно пада на испиту из познавања књижевних жанрова.

У белешци под бројем седам успео је Јерков да протури и лаж да у мојој књизи *Лажни цар Шћепан Киш* „Кишова улога испада потпуно другачија него када сам писао књигу о Кундери”. Другим речима, Јерков жели да каже да сам у књизи *Против Кундере* о Кишу писао једно, а у *Лажном цару* сам то мишљење тобоже променио. Свако ко указује на контрадикције једног аутора постарао би се да то и докаже цитатима из дела које анализира, али не и „акрибични” Јерков. Да је ова Јерковљева тврдња тек једна у низу његових подметачина, биће ускоро јасно. Киш се у мојој књизи о Кундери помиње само једном, а ево у ком контексту:

„Али, шта је раблеовска традиција? Нема сумње, она подразумева суштинску везу са поетиком и стваралаштвом самога Раблеа. Но, читалац Кундериних есеја може остати у најмању руку збуњен када види да Кундера међу Раблеове следбенике сврстава и тако

различите писце као што су Балзак, Флобер, Рушди или Киш.” (Против Кундере, 101)

Кундера је тај који међу Раблеове следбенике сврстава чак и Киша, а ја сасвим јасно постављам питање да ли се теорија о Раблеовом утицају може и оправдати, наравно, пре свега на примеру Кундериног стваралаштва. Да ли ја у наведеном одломку тврдим да је Киш као писац раван Балзаку, Флоберу или Руждију – што ми подмеће Јерков? Или постављам питање зашто Кундера сврстава међу Раблеове следбенике тако различите писце попут наведених? Кундера је тај који Киша убраја у Раблеове следбенике, а не ја, који ту теорију не само што не подржавам већ је управо одбацујем, и то на примеру самог Кундере. И каква би то похвала Кишу била да се нађе заједно са Балзаком кад исти Киш није крио свој презир према Балзаку и реалистичкој струји која је из њега произашла?!

У књизи о Кундери указао сам на то да је теорија утицаја само један од заобилазних начина вредновања нечијег дела. Први степен канонизације неког писца увек је био утврдити му „лозу”, указати на серију класика који су на њега

тобоже утицали. И у књизи о Кундери, а и у књизи о Кишу, ја сам на примеру ова два аутора показао да је теорија утицаја много више ствар рекламе неголи озбиљних аргумената. И као што сам у књизи о Кундери указао на неоснованост Кундериног позивања на Раблеа, тако сам и у књизи о Кишу указао на неоснованост Кишовог позивања на многе великане литературе. Истом проблему посвећен је и мој есеј „Киш и Борхес” у књизи *Зар опет о Кишу?*. Доследно оспоравајући олако прихваћене теорије утицаја, и то у неколико својих књига, оспорио сам и конформизам позивања на великане, ту инфантилну критичку методу коју духови попут Јеркова и даље сматрају науком. Оно што је мојим књигама најочигледнија доследност, постало је у Јерковљевом тумачењу тешка и неопростива контрадикција.

П.С. 2.

У неколико својих текстова о *Лажном цару* Јерков увек изнова потеже мој израз „полиглотска губица” како би показао да сам се у полемици служио недозвољеним средствима. Из контекста реченице у којој помињем наведену синтагму (а поводом *Linguae Croatae*), више је него јасно да је појам „губица” преузет из хрватског говора

(сленга) и да никако не значи оно што би Јерков хтео да ми подметне: коментар на физички изглед писца Д. Киша.

„Полиглотска губица” не значи друго до „велики полиглота”, у ироничном смислу, наравно, где је иронија јасно усмерена на начин на који Киш користи хрватске изразе у својој прози, а не на његово познавање појединих језика. Ако од икога имам право да очекујем познавање хрватског језика, онда је то од заговорника хрватизама у српској прози – господина Јеркова.

Професор, на жалост, заговара нешто што не познаје. Као што реч „губа” у хрватском говору много чешће означава „фрајера” него познату болест и губавце, тако ни реч „губица” у наведеној синтагми не означава њушку или ти вилицу (како може вилица баратати хрватским језиком, то може само човек „губица”, онај који је „стручњак” за хрватски језик). Рећи на хрватском за некога да је „губица” не значи описивати контуре његове физиономије, већ истаћи особину личности, слично изразу „баш је фаца” – у којем се никако не сведочи о нечијој физиономији, већ указује на нечије особине или способности. Штавише, употреба ове речи није ограничена на људе. Описујући лепоту фикуса који је управо купила, једна Хрватица пише: „Данас сам случајно налетела у Конзумовој цвјечарници и жена продавачица ме одмах

зове: сусједа дођите видјети ово чудо што смо добили – а оно *Ficus microcarpa* (барем тако пише на наљепници коју сам добила уз теглицу, знате она пластична са сликицом), нисам то никада видјела прије, *баш је губица...*” (под. НВ) Ако бисмо веровали Јерковљевом познавању хрватскога језика, морали бисмо закључити да је дотична госпођа увредила свој омиљени фикус. Но, кад већ разговарамо о речнику полемике, о дозвољеном и недозвољеном у погледу културне норме, неће бити на одмет да се сетимо каквим се речником користио сâм Киш у свом *Часу анатомије*, а и у другим својим текстовима за време славне полемике.

Већ на почетку своје књиге Киш ће свог бившег преводиоца Жана Деска прекрстити у Јоца Даска (20). Бранимир Шћепановић ће постати Nach Scerpanovitz (21), а Александар Петров бива прекрштен у Саша Петроф (23). Нема никакве сумње да овакво поигравање личним именима има шовинистички призивук. Да ли је могуће и замислити да се неко на сличан начин поиграва именом и презименом Данила Киша? Пре него што је и прешао на књижевну проблематику, Киш Јеремића назива „паракуварицом у свакој књижевној кухињи” (23); познати писац Ерих Кош бива назван „Јеремићевим адвокатом” као да у животу ништа

друго није радио осим што је помагао Јеремићу у полемици против Киша (24); сви који нису мислили да је *Гробница* генијално дело названи су „члановима коза ностре“ (27); Булатовић бива етикетиран као “самозвани 'гонкуровац'“ (27) што и није толико увредљиво колико бесмислено – како би српски писац могао да буде самозванац и претендент за Гонгурову награду, која се додељује искључиво француским ауторима? Нема сумње да Кишова поента није у Гонкуру, већ у вређању, па је Булатовић постао „самозвани гонкуровац“ само зато да би у падежној промени постао „гонкур-овца“. Вређајући на овај начин једног гонкур-овца, Киш је – нехотице – увредио и киш-овце каквих код нас има на претек. Критичари Д. Киша нису друго до „**писатељска багра**“ (68). По Кишу, Јеремић пише као „сеоски попа“ који ће „своју арију отпевати ситно калуђерски, **гласом шкопца**“ (74). Ако некеме није јасно зашто Киш мрзи попове и зашто су попови по њему неминовно шкопци, то је зато што је и сâм православац, па о тим стварима зна из прве руке. Ако је веровати Кишу, Јеремић не пише, већ је „**надрндачио** неких десетак картица сплеткарског, швиндлерског, дифаматорског текста!“ (78) Јеремић је такође „**алав на части и помасти**“ (183), а у једном свом тексту о Кишу користи – како каже културни Данило – „**курвинску заграду**“

која би му могла „**причврљити његову лисичију репину**” (190). Јеремићев поглед на свет је „**старофрајлински** (ако већ није јаничарски), а филозофија живота му је „**фрајлинска, францјозефовска, турско-јаничарска**” (228-229).

Ако бих се сада и ја послужио Кишовим „културним” језиком, за који се залаже мој критичар, морао бих приметити да је доктор Јерков диван пример францјозефовске филозофије, као и јосип-брововске идеологије, да је о мени *надрндачио* неколико текстова у којима има и *курвинских заграда*, па и *курвинских фуснота*, које ће му кад тад причврљити *лисичију репину*. Морао бих приметити да је и он, много више него Јеремић, *алав на части и помасти* с обзиром на то да у Србији нема те *писатељске багре* над којом он није председавајући члан старофрајлинске пропасти, да нема тог *гонкур-овца* који у „сербској” литератури није миропомазан од Њега као врховног киш-овца. Због свега тога он никада неће бити „губица”, већ ће вечно остати тек појац са Платоа који пева гласом мондијалца-шкопца.

У тексту „Ниска од ниских побуда” (“Око”, 4-18 студени 1976), у којем одговара на текст новинара Голубовића кога је прекрстио у *Пижон*, Киш ставља крајње „културни” мото: „Шта зна свиња шта је диња”, а у самом тексту (осим што свог опонента „културно” назива Влахом), овако доказује вредност своје литературе:

У један хип, у један миг
Pigeon ће постати pig.
(*Треба ли спалити Киша*, 50)

Ја немам потребе да Јеркова назвам Влахом, нити ћу овде проверавати колико се Доктор разуме у „диње”. Али не могу да одолим а да му не одговорим у Кишовом стилу, песничком. Као што ће читаоци приметити, користићу се искључиво Кишовим стилем и речником:

Пањакајући *Лажног цара*,
По налогу Газде му Хазара,
У један хип, у један миг,
Yerkow је постао Doctor Pig.

Риму преузимам од Киша јер је „време измишљања
прошло”, како је говорио Данило, а наступило време
„документа”.

ПОТКАЗИВАЧКА МЕТОДА ДОКТОРА ЈЕРКОВА

У тексту „Научна метода Доктора Јеркова” („Нин”, 2829), показао сам да је овај тумач књижевности погрешно протумачио сва места из моје књиге *Лажни цар Шћепан Киш* на која се позива, да их је намерно искривљавао служећи се техником колажирања и подметања онога што нисам рекао. Уместо да одбрани своју докторску методу, ако у њу верује, он у свом новом одговору „Атак на ширину српске културе” („Нин”, 2830) потпуно мења тему па нам се приказује као заштитник „ширине српске културе”. А ширина српске културе јесте у томе да је Д. Киш највећи српски писац, а Јерков његов највећи тумач. Ко то не признаје, тај је – верује Јерков – болесни шовиниста и опасан човек. Јерков је написао већ три текста да докаже да је моја књига гора од оне коју ће он тек да напише, кад за то нађе времена. Авај, мелодија која се понавља престаје да буде музика и постаје тортура.

Основна Јерковљева метода у полемици јесте потказивање. Само што је распалио машту читалаца „Нина” доводећи ме у везу са Легијом, овај потказивач са титулом

доктора књижевности у свом последњем тексту нагло одустаје од Легије, па открива моју везу са Шешељом. (Прогнозирам да ће у наредним бројевима „Нина” Јерков покушати да истражи моје везе са Ел-Заркавијем и Бин-Ладеном). Потказивач никада не потказује само једном, у питању је болест, зависност. Каже Јерков да се у мојој књизи могу наћи неки од аргумената које је Шешељ изнео „пре неку годину” у некој телевизијској емисији. „Пре неку годину”, па још и у некој телевизијској емисији – ево дивног примера научне акрибичности, на којој Јерков толико инсистира. Али потказивању никад краја; ни ово поређење није довољно да би се унизила моја књига, па Јерков каже да сам гори и од Шешеља, будући да се „Шешељ о Кишу лепше изражавао него Васовић”. И ту је Јерков, који већ годинама хода по води, пао у воду. Сада постаје јасно зашто Јерков већ петнаест година не успева да напише књигу о Кишу или неком другом писцу која би оправдала његов ауторитет тумача књижевности: човек је заузет гледањем телевизије, а како видимо из наведеног примера, омиљени су му управо они програми у којима наступају домаћи политичари. И сада овом мондијалном приправнику који воли да визитује париске скупове на тему политичке подобности морам поставити следеће питање: да ли је игде

у Европи могуће да неко наступа у јавности као доктор над докторима за једну националну књижевност, да дели пацке лево и десно, награде и покуде, а да сâм није урадио (читај: написао) ништа што би оправдало његов ауторитет апсолутног судије. Јерков у књижевну критику не намерава да уђе својим радовима о Кишу или неком другом писцу, већ комуњарским потказивањем својих неистомишњеника ко зна којим протувама.

Али није Јерков само мондијалан. Уме он, у слободном времену, а опет у циљу потказивања, да се начини и „сладејшчим” православцем. Осврћући се на једно место из Кишовог *Часа анатомије* у којем се Киш сећа свог детињства, а у нади да ће у полемици са мном придобити православну публику, Јерков примећује: „Шта вреди што су Киша крстили у најранијој младости да му спасу живот и што је на Цетињу одрастао као и свако друго дете. Васовић неће да види како све ово одише топлином и благошћу. Иако се истим књижевним поступком наводе и теткине речи ('да придет царствије Твоје'), Васовића ни Оченаш не може да отрезни.” Какав обрт! Дојучерашњи постмодерниста и доктор књижевности, сада је постао љубитељ „Оченаша” чији књижевни аргументи одишу „топлином и благошћу”.

Нема никакве сумње да ће овај пасаж ући у зборник православних бисера за сва времена. Не само што ме Јерков и Кишова тетка нису убедили у Кишову генијалност, него то не може чак ни „Оченаш”. Јерков је више пута истицао да сам се Кишовим религиозним конверзијама бавио из неког сумњивог разлога, па ме је чак прозвао и антисемитом. То што ценим дела Станислава Винавера, Лава Шестова, Карла Крауса, не чини ме филосемитом, али ме то што не волим Киша чини антисемитом! Ето на какву је логику спао заговорник „ширине српске културе”. У својој књизи о Кишу ја се, између осталог, бавим Кишовим моралним и естетским камелеонством. Јеврејство се код Киша јавља као литерарна тема, али и као имиџ у функцији литерарног успеха. А то што је јеврејство било једна од боја у спектру Кишовог камелеонства не значи друго него то да нисам ни имао избора. Зар би се ишта променило у анализи Кишових костима и његовог дела да је – не само у животу већ и у својој уметности – овај писац био мало мормон, а мало будиста? Сасвим сам сигуран да би мој однос према његовој етици и естетици био исти. Не тако давно, анализирао сам проблем идеолошког и књижевног камелеонства на примеру Б. М. Михиза. Занимљиво је да је тај текст био веома добро примљен, и нико није тврдио да

сам имао неке скривене мотиве. Као што је Михиз добар део свог књижевног ауторитета засновао на миту српског националисте и дисидента, тако је и Киш свој списатељски ауторитет градио на имиџу прогнаног јеврејског писца, несхваћеног генија. И као што сам показао да Михиз није био никакав дисидент и националиста, тако ни Киш – по мом мишљењу – није био никакав мученик већ бонвиван; никаква жртва српског национализма већ ловором овенчан писац у својој матичној средини; никакав иноватор књижевне форме већ писац који варира оно што смо већ много пута чули, књижевним поступцима који су већ виђени на много вишем степену креативности од његове; никакав несхваћени геније већ писац који је преслављен и прецењен.

Попут плаћене нарикаче, Јерков је већ више пута на сав глас нарицао како сам Киша хтео да „одстраним из нашег књижевног памћења”. Оваква патетика лоша је не само као стил, већ и као „садржај” сваке иоле озбиљније књижевне критике. Институционализовану моћ да некога канонизује или одстрањује из наше књижевности има Јерков, а не ја. Док је А. Јерков, то „чудо од детета”, из крила своје заштитнице Мире Марковић, владао књижевним животом Београда, дотле сам ја, у зрелим годинама, морао да

рмбачим свакакве послове у Торонту, граду на чијем највећем факултету српску књижевност предаје нико други него један Американац који је, какве ли случајности, докторирао на Крлежи! Јерков седи на најмање стотинак фотеља, председава у безброј жирија, дневно додели по десет књижевних награда од Београда до Црне Горе, распада се на делове од ових и оних функција. Његова жеља да надзире и одређује каноне српске књижевности далеко је засенила његове покушаје у области књижевне критике и нема пандана у нашој књижевној традицији. Његова нетолерантност према туђим схватањима и укусу је застрашујућа и нецивилизована. Његов однос према литератури је фетишистички, а не критички. У свом тексту „Прогон мртвог писца” (Нин, 2828), Јерков пише: „...уколико дела Данила Киша и још неких писаца од Пекића до Горана Петровића не би представљала темељне вредности савремене српске књижевности, **за мене би српска књижевна критика изгубила сваки смисао**“. Ово је исто као кад би неко рекао: „Ако Марс није најлепша планета, онда нема смисла бавити се астрономијом нити проучавати космос.” Шта стоји иза оваквог схватања ако не најобичнији фетишизам. Јерков, дакле, мора да пође од фетиша (од неког већ признатог писца) како би имао мотива и снаге за

књижевну критику, коју он не схвата као истраживање, већ као елаборацију почетног импулса према фетишу. Зато је за свој докторат узео да пише о Андрићу, надајући се да ће преко неоспорног Андрића и сâм постати неоспоран као тумач књижевности. Ово конформистичко чиновништво, ово одсуство смисла за ризик и за новину, он нам нуди као модел књижевне науке.

Најзад, поводом Јерковљеве клевете да сам класични пример шовинисте, којом он покушава да ме одстрели за сва времена, и то не само као писца књиге о Кишу већ као писца уопште, буквално сам приморан да се осврнем на своје „шовинистичке” активности у свету литературе и у свом личном животу. Видећемо убрзо колико ће теза о мом шовинизму моћи „да држи воду”. Дипломирао сам на групи „југословенске књижевности са општом” на београдском факултету, у бившој Југославији. Већ и сами наслови неких мојих књига откривају да сам „неизлечиви шовиниста”:
Бразил, Пердидо, Талмуд и ја, ... Мој први текст (објављен у часопису „Култура“) био је посвећен америчком џезу – конкретно оркестру Гила Еванса. Са Владиславом Бајцем и Бранком Алексићем био сам један од првих сарадника и у неку руку покретача часописа „Хаику” који је био посвећен

култури Далеког Истока. Преводио сам радове Малколма Лаурија, Анаис Нин, Теодора Реткеа, Воласа Стивенса, И. Б. Сингера. Објављивао сам књижевне радове у разним градовима бивше Југославије (Марибору, Загребу, Новом Саду). У листу „Књижевна реч”, као уредник рубрике „Поетике”, објављивао сам искључиво стране ауторе у периоду од четири године. Годинама сам, као сарадник „Трећег програма Радио Београда”, приказивао књиге писаца из најразличитијих култура. Као стипендиста удружења словеначких писаца, ишао сам у Словенију да учим словеначки и да упознам тај део ондашње Југославије. Годину дана сам живео у Лисабону, где сам похађао курс португалског језика и културе. Магистрирао сам на Новом калифорнијском колеџу у Сан Франциску са темом „Епиграмска поезија Д. Х. Лоренса”. Неки од мојих књижевних радова објављени су на словеначком, словачком, македонском, пољском, мађарском, румунском, француском и енглеском. На факултету у Словачкој на препоруку професора славистике Р. Хоракове, студенти су превели моју књигу „Против Кундере” (исту ону књигу коју је Јерков прогласио безвредном) и користе је у оквиру наставе из модерне чешке књижевности. Моја поезија, есеји, полемички текстови, као и мој „Дневник 1”, пуни су

референци на стране писце из разних средина. Зато што ме „не занимају” стране културе живео сам у Канади 17 година, Америци две, Португалији једну годину, боравио сам више пута у Грчкој и на Куби, посетио Русију, Румунију, Мађарску, Француску, Шпанију, Бразил. Као „неизлечиви шовиниста”, држављанин сам две земље: Србије и Канаде. Објавио сам тринаест књига у којима се не бавим Кишом (ко би рекао!), и једну о Кишу. Остављам читаоцима да процене колико је А. Јерков према мени био објективан као књижевни критичар, а колико је хтео да ме одстрани из српске књижевности – у име „ширине српске културе”.

(„Европа“, 52, 7. април 2005, 54-56.)

ЖИВОТНА ФИЛОЗОФИЈА МОНАХА АЛЕКСАНДРА

Зборник „Савремена српска проза” бр. 18 (Трстеник, 2006) донео је ауторизоване прилоге са скупа – како у шали волим да кажем – кишолога тридесет и трећег степена. Јер, заиста, ту су се на окупу нашли готово сви познати изучаваоци Кишовог дела, од којих су многи и докторирали на делу овог познатог писца. Лично погођен мојом тврдњом да су наши кишолози махом преписивачи Кишових идеја о којима немају да кажу ништа ново, Јерков је одлучио да ме демантује тако што је најзад одлучио да проговори о свему, крајње лично и без маске. Његов прилог под насловом „Постљубавна проза” остаће значајан документ за даље проучавање не само Кишовог дела, већ и стања у српској науци о књижевности и култури уопште. А сада да видимо шта Јерков има да каже кад не цитира друге.

„Пре свега, желео бих да кажем како страсно, од ђачких дана проведених у Десетој београдској гимназији волим прозу Данила Киша. (...) Након што сам написао своју прву студију о овој књизи (Гробници за Бориса Давидовича – НВ), после другог разреда гимназије, одлучио сам да

студирам књижевност. Био сам тзв. природни смер и одличан математичар, мислио сам да ћу студирати – пошто је астро-физика сувише егзотична – електротехнику, слабе струје (доцније сам писао матурски рад о струји у полупроводницима), или можда информатику.

(...) а онда сам прочитао Гробницу, затим је избила чувена полемика, наредног лета сам написао своју прву студију у којој сам хтео теоријски да одбраним Кишов поступак. За њу сам добио ђачку Октобарску награду, био је ту и један кратак текст о Пекићу и судбина будућег критичара одлучена је у страсти и посвећености које трају и данас.“ (Постљубавна проза, „Савремена српска проза“, Трстеник 2006, 103, под. НВ)

Да се није појавила Гробница за Бориса Давидовича, Јерков би данас био електр(отехн)ичар. Још један доказ да је објављивање ове Кишове књиге нанело невиђену штету српској књижевности. А шта тек рећи за комунистичку Октобарску награду, коју је Јерков добио још као ђаче. Мислио је да студира „слабе струје“, али му је судбина наменила да постане бранилац Киша у славној полемици. Још као дете, Јерков је знао на чијој је страни правда, а то

своје дечије мишљење није променио до данас. Узалуд докторати, узалуд то што би данас могао бити деда вундеркинду Јеркову којем се овде диви. Јерков је у нарцизму надмашио чак и Киша јер овај никада није хвалио своје средњошколске радове. Свој гимназијски рад о *Гробници* Јерков назива ни мање ни више него „студијом”.

„... али где нема љубави ту као да нема ничега. А ако има само јадне мржње, то је мање и од ничега. Зато ме ситна злоћа, па ни пакост бивших другова, не секира превише. Нека свако ради оно за шта је створен, што би могло да се чита и као реминисценција на Платона, а могло би и као генетички одређени егалитаризам и солидаризам.“ (Исто, 103-104)

Јерков је, дакле, мислио да избегне „егзотику” астро-физике и да се усмери на „слабе струје” (каква симболика)! А то што је постао доктор за ствари књижевне, то је само зато што је створен да ради „оно за шта је створен”. Но, ако свако мора да мисли и дела онако како му је доделила судбина, чему онда освртање на било чије мишљење? Јерков чак каже да би се ово могло схватити и неком врстом генетичког егалитаризма и солидаризма (уместо о солидарности Јерков говори о солидаризму – као да се ради

о политичком покрету)! Није само јасно зашто Јерков у контексту његових кичерозних реминисценција помиње Платона. Директоришући, између осталих места, и у књижари „Плато” која продаје Платонове књиге, Јерков је пао у заблуду да разуме и Платонове идеје.

„Нико није само оно што мисли да јесте, нити је само оно што други мисле о њему. Пуку тривијалност – да је човек то што јесте – међутим, надилази тек тврдња да нико није само оно што јесте. (...) Човек је такво биће да га случајности и туђа воља обликују тек мало мање од генеричке судбине, онога са чиме се рађа, што доноси на овај свет и што сам из себе развије. Историја и други од човека могу да направе оно што он није.” (Исто, 104).

Дакле, ако неко мисли да је само оно што јесте – љуто се вара. Ту „тривијалну” мисао надилази једино Јерковљево откриће да „нико није само оно што јесте”. Пола човековог бића је његова „генеричка судбина”, а друга половина бива обликована случајем и туђом вољом, другима и историјом. И из овог угла, баш као и из угла платоновске предодређености како је он схвата, сваки дијалог је бесмислен. Јер као што је историја од Јеркова учинила оно

што он није, тако је исто урадила и са његовим опонентима. Као неко ко није само оно што јесте, већ пре свега оно што није, Јерков је потпуно ослобођен одговорности за оно што мисли и говори. Зато у свакој полемици остаје невин као беба у води.

„Било би добро, колико и немогуће, када би свако ко хоће нешто да квари почео од себе, и када би свако оно што жели да учини другоме опробао на себи. Али тај једноставни кантовски текст не успева готово никада јер се човек, немоли човечанство, ни издалека није уздигло до категоричког идеала који спаја хришћанску заповест љубави према ближњем и једнакост свих људи утврђену у просвећености.” (Исто, 104-105)

Кантов категорички императив Јерков назива текстом?! Брзина којом Доктор са Платона прелази на Канта заиста је задивљујућа. Јерков је потресен чињеницом да хришћански идеали и идеали Кантове етике никако да дају праве резултате, оне које је Јерков очекивао. Човечанство је изневерило његова скромна очекивања.

„Свако се појављује онда када може и онакав какав јесте, какав може да буде и какав не треба да буде. У тумачењу дела Данила Киша тумачи се појављују онакви какви збиља јесу или барем онакви каквим покушавају себе да представе, а ако се представљају онаквим какав нико не треба да буде, онда је сасвим сигурно да су то што јесу. То јест, и најчеститији човек увек може да погреша, а хуље су ипак само хуље.” (Исто,105)

У преводу на српски: ако се неко појављује као хуља, онда то сигурно јесте. Ако се, пак, неко буса да је поштен (као Јерков) – онда је сигурно поштен. Јер каквим се човек приказује, такав мора бити, верује Јерков. И најчеститији човек (као Јерков) може да погреша. Остали су само хуље које никада неће схватити дубине Докторове честитости.

„Што се мене тиче, ја ћу радо бити ‘Кишо-бран’ и нећу морати да живим са ружним измишљотинама него са својим уверењима. И када нико више на целом свету не би мислио да је проза Данила Киша оно најбоље што књижевност пружа, ја бих управо то и даље осећао.” (Исто, 105)

Јерков признаје да је по психолошком склопу фанатик, фетишиста који није у стању да промени суд о нечијем књижевном делу чак и када за то постоје докази. Он је најбољи могући пример онога што један интелектуалац, књижевни истраживач, не би требало да буде.

„Питање његовог (Кишовог – НВ) живота и породичног наслеђа уопште није толико важно, немоли одлучујуће питање његовог опуса. Он га је користио као средство легитимације, умео је да њиме као оштрицом посече противнике или их обезоружа. Утолико му се неки детаљ мора вратити као бумеранг, није он свети Данило, али нема неке нарочите разлике између веза живота и писања код Киша и код Андрића, Црњанског, Деснице, Меше Селимовића.” (Исто,108)

Како би оправдао Кишово манипулисање сопственом биографијом у циљу пласмана свог дела, Јерков тврди да су се и остали наши познати писци бавили сличним маркетингом. Шта је ово ако не фалсификовање најочигледнијих чињеница. Ниједан од писаца које овде помиње није своје дело наметнуо политичким скандалом, ниједан себе није приказивао као жртву средине као што је

то чинио Киш. Зато ни Андрић, ни Црњански, ни Десница ни Селимовић нису данас симболи некакве политике, некаквог „културног модела”, већ пре свега писци, аутори књижевних дела. Чињеница да се само Кишово дело доводи у везу са новом политичком утопијом јасно говори колико је велика разлика између њега и поменутих писаца. Киш је био и остао политички подобан писац; Црњански, Десница, Селимовић, нити су то били нити то данас јесу. Андрић је то у многим фазама свог живота био, али је данашњим „европејцима” потпуно неупотребљив. Политички је данас употребљив само Киш.

„Често се осећам као неки од последњих диносауруса и недостају ми та стара времена. Можда и припадам више некој старој пропалој ери него овоме данас.” (Исто, 110)

Јерков, који нас је до јуче ударао по глави палицом постмодернизма, сада би да побегне у неку другу епоху, у некакву „пропалу еру” којој он више припада него „овоме данас” (а у том данас је директор са „Платоа”, професор факултета, генерални секретар вароши књижевне – што му и даје привилегију да говори шта хоће, да јавно сањари о неком другом добу)! Остаје да нам још објасни да ли би хтео

да се врати у „стару пропалу еру” зато што је „стара” или зато што је „пропала”, па би он – усред те пропасти – опет цветао као што цвета данас?

„Старо читање као стратегија новог читања данас је разорније, или поразније од сваке идеје новог читања које се тако лако данас своди на политичке потребе.” (Исто, 111)

Ако је политичко учитавање погрешно у тумачењу појединих дела, зашто онда Јерков у тумачењу *Лажног цара* помиње Легију, Хитлера, Шешеља, национализам, фашизам, антисемитизам? Није ваљда зато што су то категорије књижевне критике? Зашто чак ни у свом говору на скупу посвећеном Кишовом делу није могао а да не помене Ајхмана? (В. „Савремена српска проза”18, 109) Зар је то начин да се докаже вредност Кишовог дела? О каквом је „старом читању“ реч?

„Хоризонт методолошки освешћеног новог читања отварао се последњих деценија двадесетог века у књижевнотеоријским изазовима који још предстоје тумачењу Данила Киша. Рецимо Левинас. Ако нас већ

етика толико занима – што је једна од мода и тамо где се методолошки патенти користе релативно брзо, добро, темељно и онда оставе нама уколико уопште стигнемо до њих – ето БЕЗБЕДНЕ ПРИЛИКЕ да ослоњени на Левинаса проверимо Кишов по-етички ригоризам.” (Исто, 112, под. Н.В)

Дакле, као могућност новог читања Кишовог дела, Јерков препоручује методу једног Левинаса, а препоручује је зато што би то била „безбедна прилика” да се о Кишовом делу пише а да се не огрешимо о већ прихваћене академске табуе у вези са овим писцем. Шта је ово ако не отворено пледирање за конформизам као суштину сваке књижевне анализе. Пре него што су критичари и почели са модерним тумачењима Кишовог дела, Јерков им саветује да се држе Левинасовог ауторитета („безбедне прилике”) како својим тумачењем не би залутали у нешто непредвиђено и политички неподобно. Јерков наставља:

„Стратегија новог читања може да се састоји у томе да пронађемо и превреднујемо неки детаљ у тексту, а може у преокрету од Дериде до Делеза, као што се сигурно фигура мајке или неразбирљивост положаја

Библије у некој крајњој консеквенци могу узетти као изворишта новог читања.“ (Исто,115)

Дакле, Јерков дозвољава да се може превредновати „неки детаљ у тексту”, али не и сâм текст, а камоли нечији опус. На примеру Кишовог опуса у којем је најзначајнија фигура оца, Јерков предлаже – у име новог читања – да се бавимо „фигуром мајке”. Постмодерниста Јерков иде чак дотле да нам даје зелено светло и да проучимо „неразбирљивост положаја Библије”, али само „у крајњој консеквенци”! Јерков очито не зна да се *Библија* састоји од две књиге од којих је свака у основи двају различитих религија. Када је већ зашао у библијске теме, нека нам Јерков за почетак објасни зашто је Исус у *Пешчанику* назван „крвником”. Нисам једини који поставља ово питање, и Тања Росић у својој студији пита по којој уметничкој логици је Исус, као симбол жртве, одједном постао злочинац. Да ли се сад треба правити да је Исус као крвник „неразбирљива” књижевна чињеница? Да ли би писац који овако пише о неком светом симболу (или лику) јудаизма могао да се извуче као „неразбирљив”? Или би можда завршио на суду као антисемита? Јерков наставља:

„А уколико треба направити меланж између Кишовог живота и Кишовог писања као да се, дакле, добија неки посебан квалитет у читању и тумачењу, онда треба радити као наши стари професори.“ (Исто, 115)

Ето, то је та нова метода коју предлаже Јерков, све приче о Левинасу, Хајдегеру, Делезу и Дериди, само су прича за наивне; радите као „стари професори“, ако хоћете да вам Јерков призна „нова тумачења“.

„Сумња у историју потребнија је у тумачењу Киша него олака вера у то како је историја сама по себи демаскирана и демистификована у његовом делу.“ (Исто, 113)

Нека професор Јерков наведе макар једно место где је посумњао у ону визију историје коју налазимо у Кишовом делу. И ко то осим Јеркова уопште и може да верује да је Киш – у смислу историјских истина – икада ишта демистификовао? Коју је то нову истину о стаљинизму и нацизму Киш открио? Коначно, кад Јерков брани од мене не само Киша већ и Кундери, ево му једне Кундерине мисли, па нека је примени на Кишовом делу у једној од својих будућих студија: „Роман који не открива непознате стране

егзистенције је неморалан.” Само напред, господине Јерков, објасните нам које је то непознате стране егзистенције открио Киш у своме делу.

„Професор Пантић је управо симбол тога како се дуго и стрпљиво трага, проверава и утврђује, пре него што објавите нешто. (...) Старо ми дајте у новом читању, хоћу данас да кажем, озбиљност и посвећеност у стварима позитивизма и теорије књижевности.” (Исто, 113-114, под. НВ)

Осим љубави према (позитивизму) и старој књижевној методологији, постоји још једна сличност између Мирослава Пантића и Александра Јеркова, а то је болесна тежња за монополем у оквиру професије којом се баве. Пошто Јерков верује на реч само докторима не преостаје ми друго него да наведем следеће мишљење професора новосадског факултета, доктора Миливоја Ненина, о Јерковљевом узору у науци – Мирославу Пантићу. Осврћући се на поремећене стандарде у нашој култури, а поводом зборника штампаног у „почаст” М. Пантићу, Миливој Ненин пише: „Заправо, последњи човек коме би требало у Новом Саду, на Филозофском факултету, штампати зборник у 'почаст' био

би Мирослав Пантић. (...) Мирослав Пантић, као мртва рука српске књижевности, остаје као парадигма за монопол у књижевности...” (Миливој Ненин, *Слатка књига*, Београд, 2008). Да ли је случајно да је од свих наших књижевних истраживача Јерков изабрао управо М. Пантића за свог узора? И као што на примеру нових теорија Јерков предлаже да се држимо „безбедне” дистанце, тако у примени „старог” читања он предлаже пантићевски позитивизам јер су у таквом методу грешке немогуће. Овде је Јерков доследан: служио се неко позитивистичком методом или модерном, крајњи циљ књижевне анализе је неталасање, „безбедно” бављење текстом, академски конформизам.

Кишове мистификације дисидентства и прогоњености, позиционирање у односу на двојни идентитет, српски и јеврејски, само су нијанса у његовој стратегији јавног деловања. (Исто, 115, под. НВ)

Док је у својим текстовима о мојој књизи *Лажни цар* тврдио да код Киша нема никакве мистификације, сада – пред скупом кишолога – доктор Јерков јавно признаје да су и дисидентство и прогоњеност биле само Кишове

мистификације, „нијанса у стратегији јавног деловања” (читај: маркетинга). Следећи пут када буде преузимао моје идеје, нека барем наведе име аутора.

„Ако бисте ме упитали шта бих, ја бих скрупулозна стара читања. И волео бих да опет осећам узбуђење гимназијалца, тај укус младости у читању. Када бих само могао да опет сваког јутра затекнем себе као да је тог часа изашла Гробница за Бориса Давидовича. Много се причало о постмодернизму, допустите ми да данас прозу Данила Киша назовем постљубавном прозом. Љубав, то није нека велика теорија, још мање нека велика методологија, али је ипак нешто, зар не.” (Исто, 115-116, под. НВ)

Авај, ни теорија ни методологија не вреде ништа без љубави. Ово говори исти онај човек који ме је у тексту „Прогон мртваг писца” прозивао што се у својој анализи Киша нисам више позивао на теорију. Тада се није позивао на љубав, које он има на претек. Дакле, нови правац у тумачењу књижевности више није постмодернизам, већ

постљубавизам. Није то богзна шта, али је „ипак нешто”, цвркуће попут монаха Александар Скромни.

“Ту где је ограда, ту где је граница, не може бити љубав. Љубав са овога света није избрисана због тога што је људи као такви не досежу и не могу досегнути, што је метафизички аспект овог проблема, него због тога што су раздвојени.” (Исто, 116)

Овакав кич је већ далеко изван граница књижевне критике и ја не сумњам да ће нека звезда нашег турбо-фолка искористити ове мудре мисли за неку од нових песама у стилу: „Немој драга плакат' на мог прагу, да ми Јерков не повуче влагу.”

Да овако говори један доктор књижевности на јавном скупу посвећеном делу Данила Киша, остаће као драгоцен документ о једном времену у којем су таленти за слабу струју одлучивали о књижевним вредностима. Шта је ово ако не доказ да се Јерков само користи Кишовим именом како би промовисао своју животну филозофију, састављену од кичерозних изјава и убуђалих успомена, помоћу којих жели

да нас убеди у некакав људски (а не само докторски) смисао свог бављења књижевношћу. Читајући све ово, човек се пита: кога то жели да подучи, кога да обмане, овај доктор кичерологије, овај неостварени клерик који се заноси враћањем у прошлост, овај вечити пубертетлија који је – како сâм признаје – емотивно остао на нивоу диносауруса, овај постмодерниста преобучен у одело Мирослава Пантића, овај позитивиста без иједне своје идеје, овај политикант који би сада да одбаци политику која га је устоличила као научног радника, овај фанатик који признаје да никада неће променити мишљење о једној књизи – макар му понудили и најозбиљније доказе, овај учитељ који се размахео својим саветима – слатким попут слатка од шљива што су их правили у оним старим „пропалим временима” за којима он чезне као што Хајдегер чезне за Бићем, овај кичерозни мислилац који се гуши у постљубавним бунцањима, овај просветитељ који даје смернице за будућа покољења, овај идеолог безграничне љубави по рецепту попа Александра, новог узора српске књижевне критике!

ЉУБАВИЗМИ И СЛАБЕ СТРУЈЕ ДОКТОРА ЈЕРКОВА

У „Летопису Матице српске” (књига 496, свеска 5, новембар 2015), поводом осамдесет година од рођења Данила Киша, објављен је текст Александра Јеркова: „Увек о Кишу, а сада још и о *питању љубави* ‘у јесен године 7464. (по византијском рачунању времена)’, на крају нешто о Ничеу и орфизму”. У скрибоманском реферату без главе и репа, на шта указује већ сâм наслов, Јерков је изложио своје схватање литературе, а све то уоквирио заједљивим и неумесним опаскама на моје радове о Кишу, не скривајући нимало своју мржњу према њиховом аутору. Иако је моју прву књигу посвећену делу Данила Киша, *Лажни цар Шћепан Киш*, својевремено прогласио „најгором књигом српске књижевне критике“, иако је читаоце упозоравао да више не читају моје књиге, Јерков се, по ко зна који пут, открива као мој највернији читалац. И не само читалац, већ и критичар, који ево већ десет година коментарише и прогања свако моје објављено слово.

Иако доктор Јерков наступа као неко ко има ауторитета у књижевној науци, он нам ни овога пута не нуди ништа осим своје опсесивне потребе да газдује домаћом кишологијом,

том псеудокњижевном дисциплином, у којој он и даље гостује само својом титулом, али не и радовима који би колико-толико оправдали његову амбицију. Како текст који је пред читаоцем представља продају магле на више нивоа, погледајмо шта се иза магле крије. (Сви цитати А. Јеркова означени само бројем странице, и узети су из поменутог текста.)

АЛЕКСАНДАР БИСЕРКОВ И ЊЕГОВА (НАДАМ СЕ) САМО ТРЕНУТНА АМНЕЗИЈА

Јерков ми замера што сам у предговору књиге *Зар опет о Кишу?* (Београд, Конрас, 2013) његову докторску појаву доводио у везу са Соњом Бисерко. Но, да ли се заиста ради о некаквом злонамерном подметању, како то тврди Јерков? Погледајмо најпре шта је о мојој књизи писала наша славна достављачица неподобних писаца Хелсиншком комитету:

The presence of anti-Semitism in culture is also substantiated by Nebojša Vasović's book *Lažni car Šćepan Kiš*, published by Narodna knjiga of Belgrade: in this work with a marked anti-Semitic subtext, Danilo Kiš is accused of having achieved his success thanks to his international Jewish connections; that he chose not to write about the "cooperation of Jews and

Nazis and those who... 'profited from' Nazism and Stalinism".(54) The book reduces the "Jewish identity to 'gain' and to a 'racial' or rather racist substance." (55) As well as maligning Danilo Kiš, the author alleges that "cultural policy in Serbia was for years determined by writers such as Oto-Bihalji Merin, Eli Finci, Oskar Davičo, Erih Koš..." (56)

А сада, извори које цитира Соња Бисерко као доказни материјал за оно што тврди:

54 Aleksandar Jerkov, NIN, 24 February 2005.

55 Ibid.

56 Filip David, Most Radijo slobodna Evropa: Koliko je antisemitizam prisutan u Srbiji i Hrvatskoj, Dijagnoza bolesnog društva, Danas, 16-17 April 2005.

(Helsinki Committee for Human Rights in Serbia, Annual Report: Serbia 2006)

Откуда уопште цитати из Јерковљевог текста у извештају Соње Бисерко? Како видимо, Јерков је у кратком одломку цитиран чак два пута као велики стручњак за антисемитизам, већи и од Филипа Давида, који је цитиран само једном! Да ли је икада Соња Бисерко цитирала неког аутора који јој није по вољи или који није на линији политичке коректности? Наравно да није. Јерков би сада хтео да се огради од Соње Бисерко, али зашто то није учинио пре десетак година, када јој је додавао дрва за ломачу намењену проклетом

„антисемити“? Као што је својевремено одбио да учествује у промоцији књиге своје покровитељице Мире Марковић, тако сада жели да се огради од Соње Бисерко, са којом је годинама био саборац у борби против „српскога антисемитизма“. Јерков од својих читалаца очекује не само да немају разума, већ ни меморије.

Ако се Докторово мишљење о *Лажном цару* разликовало од мишљења Соње Бисерко (сама помисао на било какву сличност Доктору је – како каже – „одвратна“), зашто је онда наставио да рециклира причу о антисемитизму и после доставе Хелсиншком комитету његове истомишљенице? Мени је ништа мање одвратно да један доктор књижевности у својим „књижевним критикама“ не уме да смисли ништа боље од онога што се може искористити у цинкарошке сврхе, да професор факултета верује да писце треба кажњавати због онога што пишу у својим књигама. А још ми је одвратније када тај Доктор књижевности покушава да се накнадно одрекне онога на чему је годинама градио своју каријеру генералног секретара кишологије као семитске дисциплине.

Доктор је вероватно очекивао да ће његова цинкарошка херменеутика бити брзо заборављена, али – захваљујући Соњи Бисерко – прави мотиви и висока стручност овог професора остали су итекако запамћени. Иако госпођа

Бисерко тврди да је антисемитизам у мојој књизи недвосмислен и јасан, *она не цитира из моје књиге како би то и доказала*, већ се позива на доктора Јеркова, стручњака који, очито, има неки углед код хелсиншких комитетлија. Није важан извор, текст оригинала, већ мишљење „стручњака“ о тексту. А од свих мишљења и данас се највише цене она која могу да послуже као доставе. О Јерковљевој методи подметања и намерног искривљавања текста моје књиге већ сам писао у тексту „Одбрана домаће кишологије“. („Нин“, 2827). Ниједну моју тврдњу Јерков није успео да оспори чињеницама и логиком, он целу расправу премешта у сферу моралисања: како ваља писати, шта се о Кишу сме, а шта не сме рећи.

Но, да видимо шта је са високим моралним начелима у животу самога Јеркова. Доктор ми пребацује да сам се у својим освртима на његову личност служио „политичким инвективама најнижег реда“. Да ли се ради о „инвективама“ или о непријатним чињеницама Докторове биографије преко којих је овај „научник“ градио своју каријеру, нека покаже следећи пример. У својој књизи *Било је то овако 1*. („Новости“, Београд, 2015), у поглављу „Комплементарне индивидуалности“, Мира Марковић описује своје најближе сараднике, чланове Председништва Универзитетског

комитета Савеза комуниста. Међу тим најближим и њеном срцу посебно драгим сарадницима је и име „комплементарног индивидуалца“, Александра Јеркова, за кога она каже:

„Са Филолошког факултета члан Председништва је био Александар Јерков. Био је пред крај студија или је већ био асистент. У сваком случају, био је одличан студент, опредељен за научни рад, пријатан, скроман и лепо васпитан.“ (Мира Марковић, *Било је то овако 1*, „Новости“, Београд, 2015, 255)

Шта је тражио највећи кишолог у крилу Мире Марковић, у председништву исте оне партије која је – како тврди званична кишологија – прогањала Киша? И то не као обичан апаратчик, већ као истакнути члан председништва чију је личност окитила најлепшим епитетима једна од најмоћнијих личности Милошевићевог режима? Да ли је Доктор постао члан Савеза комуниста из љубави према Кишу или из љубави према Мири Марковић? Или можда из љубави према Марксу? Можда би могао да нам то коначно објасни како не бисмо морали да нагађамо.

У књизи *Nomenclatura Serbica 1982 – 2013* (Институт за политичке студије, Београд, 2012), Зоран Петровић Пироћанац дао је опис кланова и њиховог деловања у

српској средини. Већ од 1982. у јавности се помињу „Мирини људи“. Њих чине старији партијски кадрови, али, и не мање значајни, млађи чланови клана, у јавности познати као „млади марксистички вукови“ или „младотурци“. Међу њима, тврди аутор ове књиге, најистакнутији су: Жељко Симић, Снежана Алексић, Зоран Тодоровић – Кундак, Небојша Маљковић, АЛЕКСАНДАР ЈЕРКОВ, Горан Гнус, Ратко Кнежевић, Тахир Хасановић.

Да Докторово флертовање са *онима* на власти није било само резултат идеолошког слепила, већ је за Доктора значило и конкретну корист у функцијама и фотељама, није тешко доказати. Ево само неких функција које је овај кишолог приграбио као истакнути комуниста и слуга српских политичара:

Фулбрајтова стипендија 1985/'86

уредник листа „Студент“

главни уредник „Видика“ (у сарадњи са неизлечивим марксистом Жељком Симићем)

асистент на Одсеку за југословенске књижевности Филолошког факултета Универзитета у Београду

главни уредник „Просвете“ (први голобради уредник неке издавачке куће у историји српског издаваштва)

уредник издавачке куће „Плато“
(о неизбежном чланству професора Јеркова у стотинама
жирија и комисија могла би се написати посебна књижица)

У књизи *Дневник самоће* писац и један од ондашњих уредника београдске „Просвете“, Видосав Стевановић, сведочи: „Мира Марковић је одлучила да за главног уредника у 'Просвети' постави једног од својих мушкарчића, неког постмодернисту Јеркова, који је до ње стигао преко извесног Жељка Симића, љубимца њеног мужа. (...) Претпостављам да је довођење тог збуњеног скрибента један од првих корака према објављивању њених текстова у 'Просвети' (...).“ (Видосав Стевановић, *Дневник самоће*, Београд, 2010, 92)

Зарад седења у уредничкој фотељи „Просвете“, велики кишолог Јерков је свој научни ауторитет ставио у промоцију литерарних остварења Црвене Југословенке. Када је једнога дана и сâм увидео колико је застранио у злоупотреби науке коју представља, одбио је да говори на промоцији једне од књига своје покровитељице, убеђен да је тиме по ко зна који пут постао невин. Оно што је његово бауљање по комунистичким одајама Мире Марковић – Јерков проглашава мојим „политичким инвективама најнижега реда“. Оно што је његово каријеристичко срозавање професије коју тобоже

представља на ниво политичког папучића – он проглашава мојом мржњом према њему као великом научнику. Док су Новица Тадић, Миодраг Станисављевић, Немања Митровић, Цера Михаиловић, Слободан Тишма и на стотине других писаца гладовали, кишолог Јерков није знао коју ће плату пре подићи, у којој ће се фотељи пробудити. Последњи успех: директор Универзитетске библиотеке „Светозар Марковић“. Има ли краја? Нема, јер Доктор је, како је приметила Мира Марковић, „пријатан, скроман и лепо васпитан“.

Да комплементарност великих индивидуа Мире Марковић и Александра Јеркова није била само ствар политичких афинитета, већ има много ширу основу, више је него очигледно. Најпре, основа њиховог погледа на свет је кичерозни љубавизам који завршава у фетишизму:

„Мој Слоба је умро на дан када сам му рекла да га волим.“
(М. Марковић)

„Ја волим, страсно и заувек, књижевно дело Данила Киша.“ (Јерков, 557)

„Волети књижевност је напросто добро, а добро је и волети да волиш.“ (Јерков, 556)

Мира окупља послушне партијце, а Јерков послушне кишологе. Хијерархија наше књижевне науке још увек

функционише по моделу Мирине партије, чији је Јерков био истакнути члан. Оно што су у Мириној партији „комплементарне индивидуалности“ (читај: бескичмени јерковчићи), то су у српској кишологији од стране Јеркова миропомазани докторанти, људи-фусноте без иједне оригиналне мисли.

Мири смета нихилизам, а Јеркову „шћепанизам“. Бранећи дело Добрице Ћосића од критике српских „десничара“ – како она каже, госпођа Марковић закључује: „нихилизам је највеће зло“. (*Night and Day, A Diary*, Quarry Press, 1995-96, 60).

Овакво схватање књижевне критике је истоветно Јерковљевом. Разлика је само у томе што је Мирин „нихилизам“ сада постао „шћепанизам“.

Заједничка је овим просветитељским духовима и филозофија оптимизма, тим одвратнија ако се има на уму контекст у коме је настала, и оно што жели да прикрије:

„Природа хомосапиенса је ослонац сваког, па и мог историјског оптимизма.“ (Мира Марковић)

„Живот није нетрпељивост и нетолеранција.“ (Јерков, 548)

Ова „филозофија“ је неодвојива од кичерских реминисценција, у којима посебно место има сећање на детињство када су Госпођа Мира и Господин Јерков, свако за себе, били „детејаоштојеслатко“ (кованица Драгутина Гостушког).

Мира Марковић је више пута истицала да је против национализма и да себе види као „мондијалисту“. Њен бивши сарадник и данашњи следбеник Александар Јерков доследни је настављач идеја своје учитељице. У име глобалних вредности, он гаји културу звану „Киш“. А што је та култура постала култ, омча око врата српске књижевности, то је наше хватање у корак са „свјетским стандардима“.

ОПЕТОВАЊЕ ШЋЕПАНИЗМА

Због мога „опетовања“, како би рекао Јерков (у преводу: писања нове књиге о Кишу), Доктор ме назива „шћепанистом“. Има ли у оваквој етикети ичег осим простаклука? Нажалост, нема. Наслов моје прве књиге о Кишу, *Лажни цар Шћепан Киш*, јасно указује да се ради о критици прецењеног писца („лажног цара“). „Шћепаниста“, доследно основном значењу наслова, може бити само онај ко подржава мит о Кишу, а не онај који тај мит критикује. Лишен основног осећаја за језик и

логику, Јерков мени подмеће шћепанизам (читај: неговање Кишовог култа). Већ сâм почетак његовог обраћања окупљеним кишолозима призива падање у транс пред ликом и именом славнога писца:

„Увек о Кишу, а ако треба, онда и опет, опет, опет. О Кишу увек треба да буде реч.“ (547)

Чули смо: не само што се о Кишу мора говорити „увек“ и „увек“ , већ се мора говорити („ако треба“) и „опет, опет, опет“. До јуче смо овакве фразе слушали само о Титу, а сада сада сав тај кич, сво то заклињање на верност идолу, преселило у књижевну науку!

„Могло би се рећи, само много скромније и тише, нек се пише, опет и увек, пише, пише, иако је рука која држи цепаницу одавно замахнула.“ (552)

Признајем да ми није јасно ни ко то треба да пише („скромније и тише“), да пише „опет и увек“, ни зашто; нити схватам чија рука држи цепаницу која је одавно замахнула, да ли је то рука Доктора која ће казнити „шћепанисту“? Зар опет? Као да десет година прогањања мојих књига није било довољно?

„Зато ћу опет о књижевности, и опет, и опет, и опет, и опет и не чудите се: опет о књижевности. Него о чему другом?“ (554)

Кишолог који не воли „опетовање“, понавља у једној реченици реч „опет“ само пет пута, као у додолским песмама, јер верује да се исти магијски ефекат може постићи и у дискурзивном тексту. Па, ако се ја „опетујем“ тако што сам у распону од десет година о Кишу објавио две књиге, различите не само обимом него и садржајем, шта онда рећи за ово стилистичко опетовање на самој ивици ретардираног муцања, које је битна одлика Докторовог научног стила?

Није на одмет рећи коју реч и о Докторовој књижевно критичкој терминологији. Основни појмови које он користи у полемици су следећи: „насртљивац“, „бисерко“, „шћепаниста“, „шутирање у цеваницу“, „ситно опадање“, „ментални пробисвет“, „надсрбљански захтеви“, „квазиимперијални бес“, „кулоарско приговарање“. Има у његовом тексту и других теоријски „осмишљених“ термина као: „чиста љубав“, „добра воља“, „страсно занесена читалачка душа“, „убрзана поетика“, „фигурација чисте љубави“, „лаутанизам“, „дефабуланизам“. То су основни појмови у критичком тексту професора универзитета који се хвали својим познавањем

Гадамера, Дериде, Фукоа, Лакана, Лиотара, Рансијера, Бадјуа.

ЉУБАВИЗАМ И КЊИЖЕВНА КРИТИКА

Уводећи нас у тајне своје научне методе, Јерков пише:

„Иако имам наслов, још увек у овом часу не знам тачно све што ћу написати, можда то нећу знати ни на крају овог текста; знам само да то мора бити нешто од онога о чему иначе не говорим.“ (551)

Шта је то о чему Јерков иначе не говори? То је љубав, „чиста љубав“, како он наглашава, љубав чији јер он амбасадор још од раних гимназијских дана. Не ради се о љубави према жени, некој вредности, или облику живота (то је за Доктора мачји кашаљ), него о љубави према литератури:

„Велики је то тренутак за српску књижевност био када се појавила *Гробница*. Био је то и важан тренутак и у мом животу, пресудан. (...) Прво издање Кишове књиге је нестало негде у младости. Та књига је остала у неким женским рукама, данас више и не знам чијим. Све се у животу заборавља. Не жалим за белешкама на маргинама и за рукама које их нису вратиле. Жалим понекад за једном Ленком, заиста се тако звала иако нисам био ни месец дана старији од ње, која је на великом одмору хтела да говоримо о књижевности и као

хероина једног романа који се није догодио долазила, са дивним осмехом, праћена подругљивим ђачким чуђењем. Гимназија је тек почела, ја сам горео од књижевности, од Киша и Пекића (...).“ (552-553)

Јерков је толико волео Киша да ниједна од гимназијских „цица“ (а Јерков у својим сећањима помиње чак три кандидаткиње: Ленку, Лану и Сању), није имала никакве шансе у конкуренцији са Кишом.

„Мене су Киш и Пекић родили за овај живот који живим – шта би човек могао да тражи више од тога, они су у сваком и најситнијем часу мог постојања.“ (555, под.НВ)

Киш, који је до јуче био отац многих генерација кишолога, сада је, по сведочењу Др Сина, постао и мајка.

„Ја волим, страсно и заувек, књижевно дело Данила Киша. А волим и њега иако је умео да буде тако дивно непријатан и тежак, иако га нисам довољно познавао нити му био близак по годинама да би све што је потребно да некога упознаш било могуће (...).“ (557)

Доктор никада није упознао Киша, али зна, оном женском половином у себи, да је славни писац био „дивно непријатан и тежак“. Но, колико је љубав имала удела у Докторовом

научном опусу? Јерков се заклиње у љубав, а, ево, о мени, кога страсно мрзи, написао је толико текстова да би се могла склопити књига. Истовремено, о Кишу кога толико воли још увек није написао ни озбиљнији есеј, а камоли књигу. Шта је то него доказ да љубав није довољна, а да је мржња, барем у његовом случају, далеко подстицајнија?

КРИТИЧКА МЕТОДА

Ношен сујетом да свима покаже како и он, попут проклетог "шћепанисте", уме да "оплете" по Кишу, Јерков примећује:

„Када Киш у роману *Псалам 44* свог јунака, доктора који врши експерименте у логору, назове Ниче, он потпуно промашује и осуђује свој роман на неку врсту пароксијалности. (...) Није било ни довољно знања, нити је имагинација дошла до изражаја. Кишов Ниче је један од најслабије обликованих ликова у савременој српској прози.“ (570)

Но, да није лако бити "шћепаниста", да је много лакше Киша хвалити него га критиковати, Јерков доказује већ у следећој реченици:

„Међутим, иако је и сам (Киш, НВ) критиковао ово своје дело и помало га отписао, иако се одувек сматрало да је оно можда његов најслабији књижевни продукт (...) морао сам да се изненадим колико ми је овај роман данас упркос

свему бољи него пре двадесетак година, када сам га последњи пут прочитао целог.“ (570)

Другим речима, што је главни лик неког романа неубедљивији, то је укупни утисак о роману бољи, нарочито ако се роман чита сваких двадесет година. Ово говори главни представник исте оне кишологије која нам дан-данас тврди да је Киш борхесовац, што је најочигледнији доказ да ниједан од домаћих кишолога не зна оно основно о Борхесу: да је управо Борхес књижевне ликове сматрао суштином романескне уметности (види: *Зар опет о Кишу?*, 214 – 216). Но, како сазнајемо од доктора Јеркова, Кишови романи су тим бољи што су им књижевни ликови лошије обликовани! И тим више борхесовски?!

Користећи критичку методу „маглом на маглу“, Јерков ће сада покушати да „несрећног Ничеа из *Псалама*” још више оправда „ничеанском фигурацијом из *Мансарде*”, тим пре јер су ова два „романа” у свом првом издању објављена у истим корицама, као „сијамски близанци”. (575) Јерков се пита да ли је фигуру Орфеја могуће интерпретирати у постмодерном кључу, и то тако што Киш чини „преокрет који би могао да има тежину и у свету филозофије, по којој би се онда *Киша смело ставити у врх светске мисли*” (575, курзив НВ). Ако ово Доктор пита нас који још увек нисмо изгубили разум, одговор

би морао бити – громогласан смех. А ако ово Јерков само формално пита а заправо тврди, служећи се формом питања тек као средством реторике, онда је очигледно да је стање наше кишологије много горе него што је Васовић у својим књигама тврдио. Доктор наставља:

„Делови овог романа могу се врло чврсто поетички повезати са доцније написаним Кишовим најбољим страницама. Висока предвидљивост стилског израза ограничава сваки домет ове књиге, али лик оца, расправа о другости, изузетно ретко обликовање менструације, родна трансгресија приповедања, трактати о различитости и о богу, слика веома разумског бога уз коју одмах иде израз 'помолимсја', расколи верских култура, па и невероватан детаљ у којем као да Киш хоће да разјари до краја надрисрбљисте пишући 'рафиновани атавизам' (а не рафинирани, што они не би допустили тек тако), све то и напослетку толико тихих сличности са делима *Башта*, *пепео* и *Пешчаник* чине да овај роман има боље место у Кишовом опусу но што се обично мисли.“ (571)

Има ли у оваквим тврдњама икакве логике? Иако „висока предвидљивост стилског израза ограничава сваки домет ове књиге“, књига је свеједно генијална? Оно што би у случају неког другог писца било више него довољно за негативан критички суд, у Кишовом случају је доказ литерарне вредности?! Или Доктор мисли да стил једног књижевног

дела (чак и када је у знаку маниристичких шаблона) није важан за оцену литерарног квалитета?

Докази да се срећемо са изузетним књижевним остварењем су, по Докторовом мишљењу, следећи: „ретко обликовање менструације“, „родна трансгресија приповедања“, те „трактати“ на тему верских култура. И коначно: врхунски доказ Кишове генијалности јесте у равни језика. Јер јуноша-Киш пише „рафиновани атавизам“, а не „рафинирани“, што би разјарило „надрисрбљисте“? Не знам да ли наш доктор има икакво искуство са логиком, али овде се намеће питање: ако је Киш писао онако како пишу „надрисрбљисти“ („рафинован“, а не „рафиниран“), у чему је онда његово разјаривање? Оно што је очигледно уклапање у језичку норму „надрисрбљизма“, Доктор проглашава „разјаривањем надрисрбљиста“. Има ли иједног критичара, макар он био и кишолог, који на овај начин може да помеша менструацију, родну трансгресију и верске трактате са разјареним надрисрбљистима, и да то сматра озбиљном анализом једног књижевног дела? Има ли иједног који на основу овакве анализе може да закључи да је Кишова *Мансарда* „један од најбољих кратких романа српске књижевности, као *Дневник о Чарнојеву* или *Проклета*

авлија“?! До јуче су макар она најбоља Кишова дела уздизана у сам врх српске књижевности, а сада се и уздижу и она најгора, што свакако представља Докторов оригинални допринос кишологији. Да се ово ради у име хумора или некакавог аутентичног лудила, па и да разумемо, али ово се препоручује као наука о књижевности!

Ево још једног примера Докторове лавиринтске реченице без главе и репа:

„За мене је питање љубави постављено у јесен године 7464. године по византијском рачунању времена поетички изазов првога реда, у њему се и без византијске обраде античких повести, перифрастичких по својој природи, може начинити велики поетички лук до онога што је за српску књижевност најбитније. При томе је важна и снага успомена, мени, једна прошла младост, па и то што сам још увек жив, двадесет година након што сам изблиза видео лице смрти.“ (576)

Шта све овде није помешао велики научник: византијско рачунање времена и „питање љубави“, са оним што је „за српску књижевност најбитније“(???) ; своје успомене на младост са чињеницом да је још увек жив, иако је пре неких двадесет година „изблиза видео лице смрти“ (смрт дошла по њега, па се уплашила). Нажалост, могућност да овај одломак

има какву-такву лудистичку димензију потпуно је укинута патетиком његовог завршетка.

Да ово није некакав изузетак у критичарском дискурсу Доктора Јеркова, нека покаже следећи пример:

„Религија није мера сама по себи, Кишова проза обилује расколима, али шта значи у раној Кишовој прози дилема 'Натчовек или Свечовек' – она коју су наши авангардисти већ поделили са Николајем Велимировићем? Да није Киш тако рано желео да да прилог за канонизацију будућег свеца, и то усред расправе у којој суматраистички одједи далеких острва и Африке уочи Самита несврстаних сигурно значе 'шћепанистички' прилог политичкој климатизацији? Зашто би то било мање од 'кабалистичког броја девет', нарочито ако је на почетку следећег поглавља 'јесен године 7464. (по византијском рачунању времена) била магловита и влажна'.“ (572)

Које супстанце неко мора да узима да би овако писао? Или је ово резултат бахатости једног разузуреног, собом опијеног мозга? Има ли иједне земље, осим Србије, у којој се на основу оваквог писања добијају хонорари, докторске титуле, посао предавача на факултету, чланство у небројеним жиријима, статус врховног судије? То питање је (директно или индиректно) постављано у обе моје књиге о Кишу, и не само поводом Јеркова. И то је она битна тема мојих књига о Кишу о којој Јерков никако да каже коју реч,

правећи се да се ја бавим само Кишом, али не и онима који се служе његовим именом зарад промоције сопствене јаловости.

Јеркову недостаје основни дар за књижевну критику: способност да јасно и живо искаже идеје које жели да представи читаоцу. Други његов недостатак јесте што он својих идеја и нема. Као критичар који никада није ништа ни открио ни оспорио, он глуми заштитника „очигледних вредности“, свдећи науку на конформистичку рециклажу реченог. Његове реченице су патетичне, квазинаучне, вишеспратно неповезане, јер он готово никада не говори о нечему конкретно, већ се непрестано заклања иза општих места без икаквог садржаја. Тако, он говори о „ономе што је за српску књижевност најбитније“, али му не пада на памет да то на било начин и одреди. Кад хоће да буде субјективан, он је сентиментално бљутав; када покушава да буде рационалан, он је патетично ауторитативан, лишен способности да своју глумачку улогу сагледа из перспективе читаоца. Све је у његовим текстовима само поза, просветитељско звоцање и пандурологија над књижевним истинама, које овај професор брани од оних чије би радове најрадије забранио – у име науке. Какву-такву артикулацију успева Јерков да постигне само у оним реченицама које су

дубоко у зони кича, којег у сваком његовом тексту има у изобиљу. Погледајмо неколико бисера из ризнице великих мисли ДР Јеркова:

О проласку времена:

„Испред мене има много мање година рада него што их је остало иза мене.“ (552)

О револуцији:

„Наоко нема разлога да револуција не упозна љубав чак и ако је истовремено издаја човека (...).“ (552)

О књижевним делима:

„Мени су потребна велика књижевна дела, а она су постала јако ретка.“ (558)

Српски бол:

„Бол пропасти онога што је српско је неиздржљив, у њему бол због губитка велике књижевности, а то нам тек прети, није највећи али је посебно тежак, чак и гадан. Гадан бол, то је категорија будућности.“ (560)

Рекла-казала:

„Упркос томе оних који не воле Киша има мање од оних који не трпе Павића.“ (562)

Јерков као жртва друштва:

„Вече је и чини ми се као да у ваздуху осећам узалудност на коју нисам навикао, иако она упорно нараста у овом друштву чије смо жртве више него оно наш продукт.“ (556)

Весели Јерков

„Откако је изашла *Гробница* врло ретко или скоро никада нисам осећао узалудност.“ (556)

О ЦИЉУ КРИТИКЕ И КЊИЖЕВНИМ ВРЕДНОСТИМА

Објашњавајући шта је смисао књижевне критике, Јерков подучава гласом из облака:

„(...) увек гледати шта је од тога корист српске књижевности.“ (576)

Зар ово није доказ да Јерков није никакав критичар „надрисрбљизма“, већ управо његов идеолог. На основу чега Јерков зна шта је то што је „корисно“ за једну националну књижевност? Каква је то књижевна наука коју Јерков представља ако за циљ има пре свега *корист*? Да ли могуће замислити Ничеа или Јана Кота како тврде да анализе грчких трагичара морају бити корисне за националну књижевност

Грчке или које друге нације? Да ли је могуће замислити Фукоа или Дериду како захтевају да анализа Рембоовог дела мора бити од *користи* за француску књижевност? Да ли је Бахтин писао о полифонији у роману јер је био вођен принципом *користи* коју би руска књижевност од тога могла имати? Упоредимо Докторов захтев са дојучерашњим налогом Комунистичке партије: „У анализи југословенских писаца, увек гледати да она буде од *користи* радничкој класи.“ По чему су овакве директиве различите од Јерковљевих мудрости, иза којих не стоји ништа осим његовог личног интереса и киш-олошког профита, који нам он представља као науку?

Велики познавалац српске нације и њених читалачких капацитета, Јерков тврди:

„У њему смо (Кишу, НВ) добили више него што смо у стању да примимо.“ (561)

На основу чега популиста Јерков говори у име свих читалаца, када је и како измерио шта једна публика може да прими, а шта не? И ако смо са Кишом добили више него што можемо да примимо, *ко је онда промовисао Киша у једног од највећих писаца српскога језика?* Има ли ту икакве логике?

Такође, ако нисмо способни да разумемо и уважимо Кишово дело, зашто је Киш од такве публике прихватао награде?

Јерков је више пута сврставао Киша међу највеће српске писце. Често то чини индиректно, говорећи тобоже о делима, а не о њиховим ауторима, као у свом интервјуу „Наша књижевност је боља од нас“ („Вечерње новости“, 10. децембар 2010), у којем чак и Кишову *Мансарду*, једно у сваком погледу почетничко и неуспело остварење, роман-недоношче, ставља у исти ранг са таквим романима као што су *Дан шести*, Друга књига *Сеоба*, *Роман о Лондону*, *Дервиш и смрт*. И у тексту који овде анализирамо, он – опет посредно – сугерише да је Киш као писац на нивоу Црњанског. Огорчен што има и оних који се са таквим судом не слажу, Јерков примећује:

„Имао је (Киш, Н. В.) и недостатке, као и сви велики писци, па шта? Зашто би их ико радије опростио Црњанском него Кишу?“ (557)

Другим речима: пошто недостатака има и код једног и код другог, мора да су обојица подједнако генијални. Јер недостаци су оно што, тврди Доктор, налазимо код свих великих писаца.

Јерков се прави да не зна да у Кишовом делу нису критиковани неки мањи недостаци (попут интерпункције у

делима Црњанског), већ је његово дело од стране више аутора било оспоравано као неоригинално. Оспоравано, дакле, не само у детаљима већ и у свом уметничком домету.

Киш не открива ниједан непознати вид егзистенције, не нуди нову форму нити даје ново виђење онога што је већ познато. Он припада не малом кругу писаца који су хтели да нашу средину упознају са њиховим страним узорима, што само по себи није спорно.

Спорно је када неко ко не разуме ни Борхесову књижевност ни Борхесову поетику бива проглашен великим борхесовцем, штавише великим писцем. (види: *Зар опет о Кишу?*, 191–219)

Спорно је када један у суштини аљкави реалиста своје дело рекламира као постмодерно и откривалачко.

Спорно је када неко у својој прози рекламира историјске истине, а у својим поетичким текстовима се позива на оне ауторе који су сваку истину, па и историјску, сматрали релативном (Флобер, Борхес, Фуко, ...).

Спорно је када се неко хвали како у својим делима открива мрачне истине о стаљинизму, а заправо само понавља оно што је у његовом времену било не само откривено већ и уграђено у идеологију „југословенског комунизма“.

Спорно је када неко тврди да је антикомуниста, а у својим делима бољшевичке убице приказује као хероје и симболе људске трагике.

Спорно је када неко у Француској глуми југословенског дисидента, а у Југославији ужива статус канонизованог писца.

Спорно је када се неко проглашава великим стилистом а своје реченице крпи од преузетих и непрерађених одломака, не успевајући да дође до свог ритма и израза.

Спорно је када сликање књижевних ликова у маниру новинских извештаја наша критика проглашава „мајсторством синкопе“, а преузете историјске наративе промовише у безгрешно „поигравање нелитерарним изворима“.

Ово су само неке теме о којима би имало смисла разговарати, али наша кишологија, на челу са Јерковом, постоји само зато да се сваки разговор спречи у корену – како би Киш остао у балону његове идеализоване величине.

За разлику од Киша, Црњански је оригинални аутор који је оставио дубоког трага у скоро свим књижевним жанровима. У свакој књизи Црњанског, без обзира на жанр, чујемо глас Црњанског, а не његових литерарних узора. Његову реченицу, његову трагичну визију живота, његове опсесије и стилистички нерв, немогуће је помешати са гласом неког

другог аутора. Његово дело није подржавала ниједна група, нити је дан-данас било коме корисно у политичком смислу. Да ли је случајно да држава Србија нема новца за обележавање годишњица везаних за име Црњанског (тима се у Србији баве приватне фондације!), док новца за сећање на Данила Киша никада не мањка?

Ако се својим повратком у Југославију Црњански и помирио са комунистима, његово дело није, оно је остало неупотребљиво како њима, тако и данашњим утеривачима „новог културног модела“.

Док је удео идеолошког у његовим најбољим делима занемарљив, дотле је Кишово књижевно дело незамисливо без митова о „антистаљинизму“, „дисидентству“, „антикомунизму“.

Док је Црњански модерниста у времену када се модернизам тек пробијао на нашу књижевну сцену, Киш ствара у времену када је модернизам већ канонизован.

Док је Црњански модеран по свом темпераменту и уметничком инстинкту, Кишов модернизам је крајње рационалан, заснован на поетичким премисама које он преузима од других аутора.

Иако је био свестан традиције којој припада као писац, Црњански као уметник није обнављао веру у хијерархију патријархата; Киш, упркос прокламованом модернизму, управо у фигури оца види стожерну тачку не само историје, већ и своје уметности.

Док Црњански у својим делима показује да у трагању за смислом не може бити никаквог ослоњања и готовог капитала, Киш своју прозу обликује у сенци историјских истина које садрже дефинитивне одговоре на сва могућа питања.

Иако је Црњански много већи полемичар од Киша, ниједна његова полемика није проглашена обавезном истином за све. С друге стране, свака реченица *Часа анатомије* проглашава се неоспоривом, иако је сама књига тек меланж туђих ставова који су или неповезани или контрадикторни (види: *Зар опет о Кишу?*, 161–191).

Док и највећим поштоваоцима Црњанског нико не негира право на критику појединих аспеката његовог дела, дотле кишолози не дозвољавају никакву критичку слободу у сусрету са Кишовим делом.

Ни писци соцреалисти у периоду раног комунизма нису били толико заштићени као што је данас заштићен Киш, и то у подједнакој мери од српске државе, српских институција (пре

свега Српске академије), српске књижевне науке и Српске православне цркве.

Ко је и на којем Јајцу, или Давосу, донео одлуку да се Кишово дело сме само славити, а никада и преиспитивати, Јерков не уме да нам каже. Али зато уме да једног од највећих српских писаца изједначи са Данилом Кишом, на шта има право као читалац, али не и као критичар и научник јер је за тако нешто потребно имати убедљиве аргументе, које Јерков нема.

ШИФРОВАНИ ГОВОР И НАУЧНИ ПАСЈАЛУЦИ

Нико није бахат као онај ко пише да не би био читан, а Јерков је један од таквих. Није никаква тајна да Киша и Јеркова данас читају још само они који код Јеркова докторирају на Кишу. Отуда сва бахатост Докторовог шифрованог говора, јер он се не обраћа читалачкој публици већ својим калфама. Он не размењује мишљења са другима, већ даје директиве о чему писати и како мислити:

„Када би са вољом да види књижевне вредности читао било које Кишово дело, можда би главни 'шћепанист' опет окренуо ћурак наопако, дакле обукао га онако како га треба носити и почео да пише о Кишу сасвим другачије странице? За то је потребна велика храброст.

Имају ли је он и његов главни поштовалац? Ако су икада чезнули за озбиљним изазовом, ето им прилике.“ (569, под. НВ).

Свако Кишово књижевно дело – верује Др Јерков – зрачи литерарним квалитетима и треба само окренути „ћурак наопако“ (какав допринос књижевно-критичкој терминологији!), па гледати Докторовим, а не својим очима. А за то је – тврди Доктор – потребна велика храброст, храброст да се буде Вазелин. Другог начина нема, барем док је Јерков газда домаће кишологије.

Посебно је занимљиво што Доктор не саветује само мени како се пише критика, његова упутства би требало да следи и мој „главни поштовалац“?! Зашто би Доктор било кога помињао по имену, кад се у кишолошким кулоарима тачно зна о коме је реч. Оваквим подмуклим етикетирањем, Јерков постиже два циља: с једне стране избегава могућност полемике са „главним поштоваоцем“, а са друге показује да је цинкарење дубока потреба његове психе.

Да не помисле читаоци да је ово тек неко узгредно, емотивно запажање Докторово, ево још једног његовог бисера: „Није никакав проблем да се у њега (Киша, НВ) сумња и његово дело преиспитује, проблем је уколико се то чини на погрешан или недоличан начин (...).“ (562) Да се

овако говори на неком црквеном сабору, још бисмо и схватили, али ово говори доктор књижевности који се хвали тиме да је читао Ничеа, Фукоа, Дериду, Лакана! Вероватно је од њих научио да се књижевна дела могу тумачити само на један начин, а да су сви остали начини „погрешни или недолични“?!

Високопоучителним тоном, Доктор упозорава: „Критика, колико год оштра, или занесена, колико највише сме да буде, али нитковлук, пасјалук, беда читања и срамно гађење, то никада.“(547) Драго ми је што се Доктор сетио заборављене речи „пасјалук“, јер она најбоље означава његову болесну агресивност према мени.

У чему су „пасјалуци“ Докторовог осврта на моје радове? Најпре, у томе што се они етикетирају, али се нигде не анализирају. Нема у њима осврта ни на једну конкретну идеју из мојих књига, а камоли цитирања и колико-толико коректне интерпретације идеја. Нема чак ни основне информације о књизи (*Зар опет о Кишу?*, Конрас, Београд, 2013), али се зато ова књига назива „опетовањем“ (читај: мојим поновним бављењем Кишом и кишологијом).

Није ли Докторов „пасјалук“ то када ме, прогањајући моје књиге о Кишу, описује као човека „који би да буде песник“ (ја бих хтео, а Доктор ми не да)!? Својевремено је Доктор тврдио

да сам ”значајан песник“. („Самоубиство из охолости“, „Нин“, 2826) Шта је ово ако не доказ да су његове књижевне процене само одјек његових тренутних расположења?

Није ли Докторов „пасјалук“ и у томе што за одјек моје књиге оптужује мене, а не своје колеге које су је похвално оцениле, па јој чак доделиле и једну награду. Критичаре и професоре који су писали о мојим књигама он назива „свитом“, чак тврди да ме „они нису заслужили, као ни ја њих“. Зар ово није доказ Докторове подмуклости и кукавичлука? Зашто не полемише са радовима својих колега, професора факултета, који су о мојој књизи писали или говорили позитивно, већ их назива „свитом“? Зашто не помиње имена Тање Росић, Мила Ломпара, Милета Савића, Симе Елаковића, Миливоја Ненина? Зашто не расправља са онима који су моје књиге приказали позитивно (Љиља Шоп, Љиљана Ђурђић, Бошко Томашевић, Здравко Крстановић)? Није ли ово отворен позив на забрану сваког мишљења које је у раскораку са инквизиторским амбицијама Александра Јеркова? Јерков не тражи да се казни само проклети „шћепаниста“, него и сви они који одбијају да га гоне већ о њему пишу са уважавањем.

Он тражи потпуну контролу над писаном речју, а све „у име науке“. То се може видети и мимо његових осврта на моје

књиге. Како би још једном „објаснио“ ко је газда у српској књижевној науци, он без икаквог повода и на крајње површан начин отписује неке ставове Але Татренко о нашем постмодернизму, а за студију Јасмине Ахметагић о Милораду Павићу (упркос њеном исцрпном позивању на треоретичаре које Јерков тобоже воли) каже да је писана „опадачким стилем“?!

Све што није писано удворичким стилем, све што је имало различито, Доктор већ годинама гази, на велику радост српске књижевне чаршије, која је на Доктора толико навикла да то више никоме и не смета. Напротив, међу нашим писцима завладало је исто оно уверење које је 1906, у једном писму Николи Пашићу, наш посланик у Софији, Светислав Симић, овако исказао: „Ми према Бугарима морамо бити утолико лојалнији и мирнији уколико су они према нама осиионији и перфиднији. Тиме ћемо стећи признање и поштовање.“ Оно што је Симић предлагао за етику нашег односа према другим народима данас српски писци практикују у свом односу према Јеркову. Српска књижевност данас – то је дуга колона полтрона који чекају на Докторов благослов, без којег, верују они, места у историји српске књижевности нема.

Ево како то изгледа на једном крајње поучном примеру. Пре неколико година чланови књижевне групе „Проза на путу“, на челу са доживотним директором свих књижевних комисија, Александром Јерковим, установили су књижевну награду „Позив на путовање“. На конференцији за штампу, одржаној у књижари „Вулкан“, јавности су објаснили да је профил ове награде „утемељен на опусу и идејама Данила Киша“. Наравно да се нико није упитао како књижевна дела могу да се (попут партијских реферата) темеље на опусу и идејама ЈЕДНОГ аутора??? Порука је јасна:

Пишите, децо (а и ви, одрасли) као Киш, останите „на његовом путу“, ако мислите да вам награду додели Александар Јерков, један од њених утемељивача и врховни судија. Потом ћете ући у српску књижевност тако што ће Вам књига бити објављена код издавача „Моно и мањана“, чији је „одговорни уредник“, шта мислите ко? „Мало мањана“, ако сад очекујете неко друго име, јер уредник је исти онај Александар Јерков без којег у књижевном животу корумпиране Србије ништа не бива. Ово је само један пример како се преко награда спроводи насилно покрштавање у религију кишоизма, како се плански срозава и сама идеја уметности, а све под плаштом бриге за националну књижевност.

Српска књижевност данас, како је види А. Јерков, и нема другог смисла осим да својим неоригиналним делима оправда Кишову спорну оригиналност. Са сваком следећом неоригиналном књигом неког српског аутора, Киш је све оригиналнији.

Другим речима: пишимо тако да Киш из дана у дан буде све већи, а ми све мањи.

*РЕЦИТЕ ХВАЛА ШТО ПРЕПИСУЈЕМ ВАС, А НЕ НЕКОГ
ДРУГОГ*

Да Јерков плански промовише некреативност и плагирање у литератури, показује и афера поводом додељивања „Виталове“ награде Милошу Латиновићу за роман *Сто дана кише*. Сасвим „случајно“, уредник издавачке куће „Вулкан“, која је објавила награђену Латиновићеву књигу, није нико други до Александар Јерков. Питате: „Није ваљда Доктор уредник и у 'Вулкану'? Та, како све постиже?“ Верујте да не знам. Када лично не награђује, Јерков се појављује као уредник награђеног аутора. Ако не додељује награде, он их добија, макар и као уредник.

На примедбу новинара Бојана Љубеновића да је Латиновић присвојио један од његових текстова и укључио га

непрерађеног у свој роман, Латиновић је хладнокрво одговорио да његова књижевна јунакиња наводи да је „негде“ прочитала оно што је наведено. Када се Киш својевремено бранио на сличан начин, проглашен је великим зналцем књижевне теорије и талентом светских размера. Сада се награђени Латиновић брани на исти начин као што је то некада чинио Киш.

Питање које се намеће је следеће: ако је овакав литерарни поступак непроблематичан, зашто је онда важно то да је јунакиња романа рекла да је преузети одломак „негде“ прочитала? Зар се управо у ономе што Латиновић узима у своју одбрану не види нечиста савест аутора који је, за сваки случај, смислио и овакву могућност: да је оно што је он као аутор преписао, његов књижевни јунак „негде“ прочитао?!

А сада да видимо како питање оригиналности тумачи наш највећи књижевни судија и уредник награђене књиге, Александар Јерков:

„Плагирање једног књижевног дела може се установити само ако је дошло до неинвентивности у креативном смислу речи. Онда када постоји преузимање чистог текста, то није плагијат. У крајњој линији, то говори повољно о господину Љубеновићу, па би он због тога

требало да буде задовољнији а не незадовољнији.“ (Бета, 25. март 2014, пренесено у „Блицу“)

Ако неко мисли да је ово тек пример Докторовог цинизма, вара се. Јер Доктор се овде најозбиљније позива на Кишово схватање оригиналности и плагијата, како га је овај писац изнео у свом *Часу анатомије*. (О мојој критици Кишових схватања говорим у неколико поглавља књиге *Зар опет о Кишу?*). Иако не негира да је дошло до преузимања туђег текста, Јерков опет одговара маглом на маглу. Најпре, није тачно да су некреативни текстови неминовно плагијаторски, како он у наведеном одломку тврди, будући да постоје разни видови некреативности и различити разлози за њу. Још је морбиднија тврдња да „преузимање чистог текста“ нема никакве везе са плагирањем. Нечисту савест нашег Доктора открива управо појам „чистог текста“ (зар толико година после инквизиције има и нечистих текстова?). Оно што се некада звало преписивање данас се зове „преузимање чистог текста“. Па, кад је „текст чист“, такав је и чин његовог присвајања, верује А. Јерков.

Покушаћемо да на конкретном примеру представимо сву бесмисленост Докторове тврдње и његове критичке терминологије. Пошто дословно преузимање „чистог текста“

не може бити плагијат, како то тврди Доктор, неко би могао свој роман коципирати овако: – прва реченица: *Једном давно, Елифас Леви негде је прочитао: ...* (следи 200 страна преписаних од Џојса). Други део романа могао би почети овако: *А једном другом приликом, Елифас је читао и ово: ...* (следи 200 страница преписаних из Бекета). Тако би, по рецепту др. Јеркова и његовог учитеља Данила Киша, био избегнут сваки плагијат. Пошто би у овакавом роману само две реченице биле *непреписане*, а све остало „преузимање чистог текста“, дело би морало бити проглашено оригиналним! Штавише, оно би вероватно било и награђено. С друге стране, покрадени аутори би, по мишљењу доктора Јеркова, морали бити задовољни што су покрадени. Јер ко је покраден, имао се рашта и родити. Тако некако каже и *Талмуд*, који данас мало ко чита.

Пошто Доктор цени само оно што је преписано, нема ми друге него да овде препишем оно што ми је једном написао његов бивши студент, а данас наш колега по перу:

„Ко познаје дотичног, не осећа потребу да на истог реагује. Рукује се пихтијасто-млохаво, жмирка и кесери се цинично, а плагира чим зине. На предавањима не изговори ни 'добар дан'. Увек интертекстуалише, учитава, цитира, посуђује, позајмљује. Најтужније је што мисли да су студенти идиоти и да ништа не читају. А ми се кривимо

од смеха кад крене да кривотвори. А када почнете да спремате испит, па се упутите у реч и дело цењенога предавача, откријете да је врли Саша Јерков један препредени преписивач.“

Да ли је онда чудно што су омиљени писци А. Јеркова управо они који преписивање покушавају да нам продају као суштину модернизма, као „борхесовску поетику“, којој наша „чаршија“ није дорасла?

П.С. 1

На крају, задивљујуће је да уредник „Летописа Матице српске“, Слободан Владушић, који у јавности свакодневно цвили поводом финансијске ситуације у часопису, додељује оволико простора Докторовом тексту у којем нема ничега осим вербалног газдовања над групом кишолошких евнуха, такозваних научника. А можда то и није нелогично како изгледа. Јер управо је Владушић био онај „јунак“, који је својевремено на страницама „Политике“, напао моју књигу *Лажни цар Шћепан Киш*, а да о њој није имао да каже ниједну своју реч, ништа осим онога што моји прогонитељи нису већ рекли, чиме је по ко зна који пут доказао да су некреативност и кукавичлук најсигурнији пут прављења каријере у српској књижевности. Велика је и дуга та традиција, старија и од „Летописа“.

П.С. 2

*О ВИСОКИМ КЊИЖЕВНИМ СТАНДАРДИМА ДР ЈЕРКОВА
(на још једном примеру)*

Доктор воли да се представља као заштитник и тумач највиших вредности српске књижевности. Малим и безначајним ауторима он се не бави; осим, осим..? ако за то не постоји неки дубоки мотив, а који би то мотив могао бити, читаоци ће наслутити и сами из примера који следи.

У јеку одбране највиших врхова српске литературе, кишобранитељ Јерков је написао предговор за књигу Светозара Маровића капитално-баналног наслова *Вријеме искушења* (Октоих, Подгорица, 1994). Но, да видимо ко је велики „искушеник“ о којем Јерков пише и кога, у име кишолошке науке, препоручује српским читаоцима?

Нико други до човек који је, на функцији председника Србије и Црне Горе, радио на отцепљењу Црне Горе од Србије, а потом, као доглавник Мила Ђукановића, годинама подржавао све антисрпске потезе црногорске владе. Једном речју, интелектуалац и морални лик највишега ранга. Кад се није бавио политиком, Маровић је шпекулисао пословним

простором и грађевинским земљиштем. Потом је хапшен под сумњом да је због потписивања једног уговора скратио државу за неких 296 милиона евра, како су тврдили медији и како данас тврди Википедија. Но, ни ту није крај, поменути „искушеник“ је уpletен и у многе друге вишемилионске пљачке (пара никад доста), због чега је више пута притваран.

Зашто је и како кишобранитељ Јерков одједном потпао под магију Маровићеве стваралачке личности, није лако одговорити, тек, појавио се као аутор предговора у књизи „великог искушеника“. Да Јеркову, у писању књижевне критике, не помаже чак ни Маровић као инспирација, читалац ће се уверити ако прочита предговор из пера славног кишобранитеља.

Већ на почетку свог текста Јерков упозорава гласом злогука: „На жалост, управо су фашизам и стаљинизам обележили овај век, али шта ли нас тек чека?“ Ако је ико забринут за будућност човечанства, онда је то Јерков. После ђачког увода, следи опис Маровићеве књиге, за коју Јерков каже да је „блага, чак питома књига рефлексивна, есејистичких записа, политичких коментара и осврта“. Иако је настала у време „политичког раскола“, књига која је пред читаоцем – тврди Доктор – пружа „пламичак поуздања да неће све пропасти“. „Маровићу је стало до човека“, тврди хуманиста

Јерков, који је такође велики обожавалац људске расе. Следи фразерско-буразерска похвала у стилу соц-реализма:

„Успевајући да својим личним и политичким ангажовањем сачува смисао и значај текста, а тиме и једне културе, Светозар Маровић се нашао на бранику бољих одлика нашег доба, напосласт се јавио као филозофски и политиколошки инспирисан саборац у напору да се текстуални свемир сачува од варварских, криминалних, бруталних изазова овога тренутка. Без обзира да ли се човек првенствено занима за литературу, културу или савремену цивилизацију уопште, такав се труд не сме превидети.“ (Предговор, 8)

Ако је веровати Доктору, Маровић је тај који „чува смисао и значај текста“ (ког текста?). Или је смисао ове реченице у томе да Маровић чува (далеко било!) смисао самог писања? Али не чува Маровић само „смисао и значај текста“, већ и „једне културе“ (о којој се култури ради, можемо само да нагађамо). Зар је онда чудо да се писац „нашао на бранику бољих одлика нашег доба“ (штета што нам Јерков не каже које су то одлике); штавише – аутор је не само политиколошки већ и „филозофски саборац“ (опет не знамо чији?) који своје читаоце чува од свакаквога варварства, па и „криминалних изазова“ (ово нарочито, ако се има на уму Маровићева криминална биографија). А такав Маровићев труд се, без обзира на посебна интересовања читалаца, „не

сме превидети“. До јуче су комунисти говорили шта и како гледати, а сада Јерков, партијац од ране младости, одређује шта се „не сме превидети“.

„Наравно, ширина и политичка сврха записа – а потписник ових редова није од оних који ће тако нешто прећутати ни када пише са сваким уважавањем и очитом наклоношћу – НЕ ИДЕ У ПРИЛОГ ХЕГЕЛОВСКЕ ДУБИНЕ МИШЉЕЊА.“
(Исто, 7)

Иако Доктор о „искушенику“ Маровићу пише „са уважавањем и очитом наклоношћу“, он – у име кишолошке науке и светске филозофије – ипак мора да буде строг, и управо та строгост нашег Доктора доводи до открића столећа: господин Маровић нема хегеловске дубине, у преводу: није Хегел, него нешто друго. Од свих хомо сапиенса, дубину има само Хегел, па се отуда у Докторовој глави јавља као неизбежна и саморазумљива референца?! А сада још једно, такође капитално откриће др Јеркова:

„Овом књижевном критичару се, наиме, чини да је Светозар Маровић један од последњих Мохиканаца којима није свеједно шта се мисли и пише, који није читаво своје биће уложио у крхке и пропадљиве политичке функције. Пажљив читалац записа обједињених у овој књизи разумеће како се у њима Светозар Маровић бори и за достојство (ваљда:

достојанство?, НВ) и значај писане речи, за смисао текста у хуку времена, за текстуални гест услед (ваљда: усред?, НВ) политичке бестијалности.“ (Исто, с. 7)

Све фраза на фразу, серија бесмислица достојна нашег

Доктора:

- последњи Мохиканац
- шта се мисли и пише
- читаво своје биће
- крхке и пропадљиве политичке функције
- пажљив читалац
- достојанство и значај писане речи
- хук времена
- текстуални гест
- политичка бестијалност

Измешајте ове синтагме и фразе у шеширу, па их баците на под; можете поновити више пута, сваки пут добићете „текст“, ништа мање смислен или бесмислен од текстова које пише Јерков. Мешајте тако и склапајте по десет текстова дневно, зашто да и ви не будете кишолог?

Јерков свој предговор закључује крупним речима:

„Одлучујући се за делање текстом, али такво да текст не буде потчињен политичким потребама, Светозар Маровић

није само пружио материјал за накнадна размишљања, сведочанство драгоцено неком будућем историчару, већ је показао смисао високе политичке културе до које нам је управо зато толико стало што око нас бесни политичка непогода и у њој са свих страна искрсавају зле и мрачне силе.“ (Исто, 9)

Погледајмо појмове и синтагме које Доктор користи:

- делање текстом
- потчињен политичким потребама
- материјал за накнадна размишљања
- сведочанство драгоцено неком будућем историчару
- висока политичка култура
- до које нам је толико стало
- бесни политичка непогода
- искрсавају зле и мрачне силе ...

Опет серија општих места, уз бесмислене синтагме „делање текстом“ (нека врста „делања пенкалом“ или сокоћалом званим „Јабука“?), па до „злих и мрачних сила“ које искрсавају са свих страна, а Јерков ствара, упркос свему, и у том страшном времену, и у име кишологије промовише литературу Светозара Маровића, који ако и није Хегел, а оно је макар „последњи Мохиканац“ (читај: некадашњи студент кумровачке „Политичке школе Јосип Броз Тито“).

Тако је Маровић (поред Киша и Пекића) постао један од оних малобројних писаца које Јерков цени, а Јерков још једном доказао да као критичар има високе критеријуме од – којих не одступа.

(Овај текст је први пут објављен на сајту www.nebojsa-vasovic.com, под насловом „Човек кога је родио Киш“; такође, под истим насловом, у „Шумадијским метафорама“, Центар за културу Младеновац, 2016, 275-300)

БЕЛЕШКА О ПИСЦУ

Небојша Васовић је дипломирао на Филолошком факултету у Београду, на групи „Југословенске књижевности са општом“ 1978. године. У Београду је радио као слободни уметник: писац, уредник, књижевни критичар. Магистрирао је 1992. на „Новом Калифорнијском колеџу“ у Сан Франциску (програм: Poetics). Живи у Торонту (Канада) од марта 1988. године. Аутор је следећих књига:

Поезија:

- Струна/Сутон*, Просвета, Београд, 1983.
Со лично, Видици, Београд, 1986.
Бразил, Матица српска, Нови Сад, 1986.
Песме за децу и калуђере, Матица српска, Нови Сад, 1989.
Пердидо, КЗНС, Нови Сад, 1991.
Гонг у житу, Матица српска, Нови Сад, 1991.
Музика роба, Нолит, Београд, 1992.
Талмуд и ја, БИГЗ, Београд, 1992.
Седам чунова, БИГЗ, Београд, 1995.
Посечене су шуме, Народна књига, Београд, 2003.
Ни љубави ни хлеба, Повеља, Краљево, 2006.
Изабране песме, Повеља, Краљево, 2011.
Нека, хвала, Културни центар Новог Сада, 2014.
Голицач табана, Пресинг, Младеновац, 2018.
Дулчинеји од Винче, Поетикум, Краљево, 2021.

Есеј, критика, дневници:

- Поезија као изванумиште*, Рад, Београд, 1983.
- Против Кундере*, Браничево, Пожаревац, 2003.
- Лажни цар Шћепан Киш*, Народна књига, Београд, 2004.
- Дневник I*, Народна књига, Београд, 2004.
- Contra Kundera*, La Cabra Ediciones, Ciudad de Mexico, 2012.
- Зар опет о Кишу?*, Конрас, Београд, 2013.
- Полемике и портрети*, Задужбина „Николај Тимченко“, Лесковац/ „Алтера“, Београд, 2015.
- Европски давителји из нашег сокака*, Бернар, Београд, 2016.
- Кога бране кишобрани*, Браничево 5-6, Пожаревац, 2020.